

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

2006/01

Pályázat az 1956-os forradalom emlékére

...egy nép azt mondta: „Elég volt”

(Találkozások, emlékek, olvasmányok
1956-ról)

címmel a Magyar Olvasástársaság pályázatot hirdet.

Két kategóriában várunk írásműveket: a 11–14 évesektől 2-3 oldalas terjedelmű, a 15–18 évesektől pedig 3-5 oldalnyi fogalmazásokat. Célunk, hogy diákjaink, gyermekeink, unokáink, tanítványaink a lehető leghitelesebb ismereteket, élményeket gyűjtsenek össze a XX. század legnagyobb eseményéről, s erről maguk összefoglalóan írjanak, beszéljenek. Hisszük és valljuk, hogy, aki a múltat nem ismeri, az a jövőt sem értheti, és meg sem érdemli. Nemzetünk, országunk jövője a múltból táplálkozik, arra épül, ha az nem merül feledésbe. Ezért tehát nem válhatunk közömbössé, méltatlanná elődeink önfeláldozó tetteihez, szenvedéseihez, vértanúságához. Nem tehetjük értelmetlenné tízezrek, százezrek áldozatát!

Beszélgessetek az idősebb generációk még élő tagjaival! Keressetek korabeli, eredeti dokumentumokat, látogassatok el a nevezetes helyszínekre!

Az értékelés során előnyben részesül az egykori szemtanúk, résztvevők személyes megszólaltatása, céljaik, élményeik, gondolataik, az események lejegyzése, megőrzése, közzététele.

A dolgozatok beérkezését legkésőbb **2006. május 30-áig**, a Magyar Olvasástársaság, Budapest OSZK 1827 címére várjuk. (A borítékon, a levélben a név és a lakcím jól olvashatóan legyen feltüntetve!)

Az ünnepélyes eredményhirdetés 2006. november 3-án, az Országos Széchényi Könyvtárban (közgyűlésünk keretében) lesz. A pályadíjak összege: **200 000 forint értékű könyvadomány.**

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

15. évfolyam 1. szám

2006. január

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Mezey László Miklós–Vajda Kornél:** „Kutatási bázisra épülő komplex szakmai szolgáltató központ”. Interjú Bartos Évával, a Könyvtári Intézet igazgatójával 3

Fórum

- Papp István:** Jelentés a magyar könyvtárosság etikai kódexének kidolgozására alakított munkabizottság tevékenységéről 8

Műhelykérdések

- Pegán Anita:** Szentendrén decemberben 12
- Lakatos Ferencné:** Sérült fiatalok munkahelyi beilleszkedése a Székesfehérvári Városi Könyvtárban 18
- Máté Lászlóné–Nagy Mónika–Zalánfi Zsuzsanna:** Folyóiratfigyelőben Salgótarjánban. Egy olvasótermi felmérés tapasztalatai 29
- Hölgyesi Györgyi:** Készül a Könyvtári Minerva új, elektronikus kiadása! 37

Konferenciák

- Viola Ernő:** Ünnepeltek a könyvtárosok Somogyban? 40

Memento

- Pogányné Rózsa Gabriella:** Hivatása bibliográfus 43

Perszonália

- Kövendi Dénes:** Horváth Magda (1914–2005) 51
- Pobori Ágnes:** Gujgiczer Imréné (1936–2005) 53

Könyv

Két könyv Kiskunfélegyházáról

- Bánkiné dr. Molnár Erzsébet:** Kiskunfélegyháza helyismeretének kézikönyve 55
- Gyuris György:** Fekete János életműve 57
- Kulcs, iránytű, mentőöv 59

From the contents

Interview with the new director of the Hungarian Library Institute, Éva Bartos (3);
Györgyi Hölgyesi: The database of Hungarian libraries and their services (37)

Cikkeink szerzői

Bánkiné dr. Molnár Erzsébet, a kiskunfélegyházi múzeum igazgatója; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi-könyvtár ny. igazgatója; *Hölgyesi Györgyi*, a Könyvtári Intézet osztályvezetője; *Kövendi Dénes*, a Könyvtári Intézet ny. munkatársa; *Lakatos Ferencné*, a Székesfehérvári Városi Könyvtár munkatársa; *Máté Lászlóné és Nagy Mónika*, a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár munkatársai; *Papp István*, a FSZEK ny. főigazgató-helyettese; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Pogányné Rózsa Gabriella*, az ELTE oktatója; *Pobori Ágnes*, a FSZEK Észak-Pesti Régiójának igazgatója; *Viola Ernő*, a csurgói református gimnázium könyvtáros tanára; *Zalánfi Zsuzsanna*, a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyeri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k
Közreadja: a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedelem: 5.7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4440 forint. Egy szám ára 370 forint
HU-ISSN 1216-6804

„Kutatási bázisra épülő komplex szakmai szolgáltató központ”

Interjú Bartos Évával, a Könyvtári Intézet
igazgatójával

– Kedves Éva, mindenekelőtt szívből gratulálunk a Könyvtári Intézet élére történt kinevezésedhez! Beszélgetésünk középpontjában mi más állhatna, mint a terveid, az intézet jövője, a hazai könyvtárügy perspektívája?! De mielőtt elképzeléseidről faggatnánk, ejtsünk szót a múlt-ról és a jelen állapotokról is. Hogyan látod a Könyvtári Intézet közelmúltját, milyen helyzetben vetted át elődöd-től, Dippold Pétertől?

– Az öt esztendővel ezelőtt pályázatot benyújtó szakemberek – a jogszabályi előírásokon kívül – főként képzőerejűkre hagyatkozhattak, amikor a rendelet nyomán kibontakozó, leendő Könyvtári Intézet működését megtervezték. Mára ezekből az elképzelésekből mindennapos valóság lett: a Könyvtári Intézet egy célszerűen strukturált, kettős függésében, de részjogkörű önálló státusában stratégiai fontosságú intézménnyé tudott válni. Megszilárdult, de nem kövesedett meg, rugalmasan reagál az új jelenségekre és az azokból következő feladatokra.

Van már tehát öt év tapasztalat, amely – a személyek és a feladatok bizonyos folytonosságán keresztül – egyfelől magában hordozza az egykori Könyvtártudományi és Módszertani Központ legjobb, megőrzésre méltó hagyományait, másfelől pedig újfajta szervezettséget, új szokásokat, más munkamódszert, stílust is teremtett. A Könyvtári Intézet ötéves teljesítménye, mondhatni, kijelölt egy útvonalat, már nem kell utat keresni, „csak” haladni rajta. Ugyanakkor az intézet eddigi tevékenységének színvonala kötelező mércét is jelent, amelyhez képest szakmai engedmenyeket tenni nem szabad.

– Nem kívülről jöttél, nem máshonnet csöppentél ide, az igazgatói székbe, neked komoly KMK-ás, illetve intézeti múltad van. Mondhatni tehát, régtől fogva és belülről ismered a rád bízott intézményt, munkatársaidat, beosztottaidat, pontosan tudod a feladataikat, tisztában vagy a működés mikéntjével.

– Pályázóként feltehetően előnyt jelentett számomra, hogy aktív részese voltam ennek a törtéetésnek, hogy nekem is megélt tapasztalatot jelentett az eltelt ötéves időszak, és talán még az a korábban itt töltött hét év is, melyet az akkori KMK legjobb éveit között jegyeznek. Most viszont szembe kell néznem azzal a nehézség-

gel, hogy az elnyert pozíció tudatos nézőpontváltást kíván tőlem: munkatársként, de még középvezetőként is hajlamos az ember főként a „rész”-t látni, s csak azon keresztül az „egész”-et. Az intézmény vezetőjeként viszont képesnek kell lenni az „egész”-et látni, s ebből megérteni a „rész”-eket is, de még inkább képesnek kell lenni egységben látni mindkettőt, azaz egyidejűleg érvényesíteni a kétféle nézőpontot.

– *Milyen stratégiai szempontok, távlatos koncepciók határozzák meg a Könyvtári Intézet jövőjét, jövőbeli tevékenységét, és persze a te irányító munkádat?*

A Könyvtári Intézet 2005–2008 közötti időszakra vonatkozó stratégiai terve mindenki által hozzáférhető, átgondolt, gondosan megszerkesztett dokumentum. Minden szava egyformán fontos, ami abban foglaltatik, azt meg kell valósítani. A hazai társadalmi változásokra reagáló és a könyvtárügy világtrendjeire épülő stratégia sikeres teljesítése a záloga a magyar könyvtárügy, konkrétan a könyvtári rendszer, a könyvtári szolgáltatások célirányos fejlődésének.

A stratégia megvalósítása segítheti a könyvtárakat, hogy a megváltozott társadalmi keretek között helyüket, szerepüket újra hitelesen megfogalmazhassák és bizonyíthassák. A demokratikus társadalmi berendezkedésre most szocializálódó lakosság számára ugyanis meggyőzően kell bizonyítaniuk nélkülözhetetlenségüket. jól megkülönböztetve magukat más, konkurens intézményektől, s a „fogyasztóként” folytatott, mindig újra kezdődő ádáz küzdelemben vonzó és méltó szolgáltatásokat kell felkínálniuk – tiszteletben tartva az emberek szabadságjogait és tudomásul véve az önkéntes választás lehetőségének esetleg kedvezőtlen következményeit. Mindemelllett a könyvtáraknak a jövőben egyidejűleg a tudásalapú és a közösgyalapú társadalom alapintézményeivé kell válniuk.

A magyar könyvtárügy 2003–2007 közötti stratégiai tervének – amely megvalósításának éppen félidejében tart – kidolgozásában és megvalósításában jelentős szerepet vállalt, vállal a Könyvtári Intézet. A négy kiemelt terület: *az európai unió csatlakozás követelményei, az információhoz és dokumentumokhoz való hozzáférés esélyének növelése, a regionális könyvtári ellátás megvalósítása, valamint a könyvtáros pálya vonzóbbá tétele* – munkabizottságaiban jelen vannak munkatársaink, a háttéranyagok, felmérések, pilot-projektek, működési modellek, elemzések, szakirodalmi szemlék készítésében közvetlenül vagy koordinatív módon tevékenykedünk.

A NKÖM miniszterének megbízásából készülő „Kulturális stratégia” könyvtárpolitikát, intézményeket, szakembereket érintő vonatkozásait még pontosan nem ismerjük, megjelenése minden bizonnyal meghatározó lesz a nemzeti kulturális örökség megőrzése és még inkább annak hozzáférhetővé tétele szempontjából.

Nem szeretnénk kimaradni az előttünk álló évtized Nemzeti Fejlesztési Tervének programjából sem, hiszen az a jövőbeli tevékenységünk állami finanszírozási forrásainak megtervezéséről, előteremtéséről és azok uniós kiegészítéséről szól. Ebben feltétlenül nagy szerepet kell kapnia a könyvtárak digitalizálási programjának, mely nagyságrendje miatt csupán hazai forrásokból nem finanszírozható.

– *Hogyan illeszthető e távlatos koncepcióba a mai Könyvtári Intézet, illetve annak feladatrendszere, működési területe?*

– A Könyvtári Intézet az én szememben egy sajátos képződmény, amely a rend kedvéért leírható ugyan hagyományos osztályszerkezetben (mivel a nagyobb struktúra, az OSZK, amelynek részét képezi, szintén osztályokra épül), ám

működése nem érhető meg csupán ennek ismeretében. A Könyvtári Intézetet négy osztály alkotja: a Kutatási és Szervezetfejlesztési osztály, a Gyűjteményszervezési osztály, az Oktatási osztály és a Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár. Tekinthejtük olyan komplex intézménynek is, amely könyvtárat, kutatóbázist, módszertani kabinetet és iskolát egyesít, és egészében valami többet ad ki, mint e részek matematikai összege, mert a részek képesek integráltan működni.

Ha az Intézet küldetését az osztályok jellegzetes tevékenysége szerint akarjuk megfogalmazni, akkor tekinthejtük egy *kutatási bázisra épülő komplex szakmai szolgáltató központnak*, amely módszertani, képzési, információs és dokumentációs szolgáltatást, szervezetfejlesztési, minőségbiztosítási stb. tanácsadást nyújt a könyvtári rendszer egésze, az egyes könyvtárak és a benne dolgozó könyvtárosok számára; helyzetfeltáró, elemző, megvalósíthatósági és fenntarthatósági, döntéselőkészítő háttéranyagokat szolgáltat az ágazati szakmapolitikai irányítás számára; figyelemkeltő és az érdeklődést fenntartó, de korrekt és ellenőrizhető információt szolgáltat, közvetít általában a társadalom (a tényleges és a potenciális használók) és közvetlenül a fenntartók számára a könyvtárakról.

A fenti akkurátus megfogalmazás talán érzékelteti, hogy milyen sok irányulási és kapcsolódási pontot megcélozva, milyen sok partner és szövetséges segítségével, milyen biztonságos szakmai megalapozottsággal és milyen gazdag eszköztárral felszerelve kell az intézetnek küldetését teljesítenie!

– *Mi következik mindebből?*

– Az intézetben folytatott tevékenységek – komplexitásuk miatt – nehezen vagy egyáltalán nem szoríthatók be osztályszerkezetbe, ahogy erre utaltam már. Tulajdonképpen az eddigiéik során is gyakori volt az osztályok keretein átnyúló munkacsoportok, teamek működtetése. Az előttünk álló időszakban még erőteljesebben érvényesülnie kell a projektrendszerben való működésnek, minden feladathoz a legalkalmasabb munkatársaknak kell munkacsoporttá szerveződniük az intézetben belül, és maguk mellé, illetve köré vonzani a legjobb külső erőket is.

E munkamódszer általában való előtérbe helyezése mellett talán tételesen is kiemelhetünk néhány konkrét, az osztályok tevékenységében erősítendő vonást:

- A Kutatási és Szervezetfejlesztési osztályon a rendre elkészülő értékes felmérési anyagok, szemlék, helyzetfeltáró tanulmányok, elemzések még további menedzselést igényelnének, a bennük rejlő lehetőségek kiaknázását teljesebbé lehetne tenni a levonható következtetések, a fejlesztési javaslatok, a lehetséges intézkedések megfogalmazásával.
- A Gyűjteményszervezési osztály az elmúlt év során „megtalált” új profilját tovább kell finomítani, pontosítani, az új feladatkörével kapcsolatban felmerült szakmai ötletek megvalósíthatóságának mérlegelésével. Tevékenységükhöz természetes keretet látszik nyújtani az ODR működésével kapcsolatos sokrétű tevékenységi kör.
- Az Oktatási osztály is stratégiaileg fontos kulcsterületet gondoz, amikor a könyvtáros pálya különféle dimenzióival foglalkozik, ezeknek mielőbb átfogó cselekvési programba kell szerveződniük.
- A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár profilja ugyancsak bővült, amint a neve is mutatja. Az európai könyvtörténeti gyűjtemény ke-

zelésével kapcsolatos program – a feltételrendszer kialakítása után – folyamatosan történik. Viszont megoldást kell találni a KSZK mostoha gyarapítási lehetőségeinek javítására.

Feltehetően az intézet egészében nagyobb gondot kell fordítani a munkaszervezés kérdéseire. A hatékonyság kérdése ugyanis olyan állandó követelmény, amit az időnként súlyossá váló költségvetési problémák még hangsúlyosabbá tesznek. Ezt az igényt megalapozta 2004 nyarán az intézeti munkafolyamat-ábrák elkészítése, ahol szembesülhettünk tevékenységünk esetleges „üresjárataival”, energia-pazarlásával. Felismeréseinket az azóta – az OSZK viszonylatában úttörő jelleggel – megindított minőségfejlesztési továbbképzés keretében próbáljuk rendszeresen és szervezeten elemezni, tudatosítani, hogy a megszokott, de kevésbé hatékony megoldásainkon változtatni tudjunk.

Véleményem szerint már a közeljövőben is egyre gyakoribb lesz az a jelenség, hogy egy-egy téma, egy-egy feladat többször is vissza fog térni az intézetbe, de más-más fázisban, más-más minőségben, éppen ezért más-más feladatot fog jelenteni az ügygel való többszöri foglalkozás is. Az ügyeknek ez a fajta hullámzása nem azonos a problémák ide-oda utalgatásával, tologatásával! A hatékonyság érdekében az a legfontosabb, hogy a különböző szakmai ügyek, problémák, mindig a megfelelő döntési helyen, az előrehaladottságuknak, az állapotuknak megfelelő bánásmódban, intézkedésben részesüljenek

– *Az előbb úgy fogalmaztál, hogy a Könyvtári Intézet egy „kutatási bázisra épülő komplex szolgáltató központ” lesz. Milyen adottságokra, képességekre van szüksége ahhoz, hogy funkcióját, feladatkörét maradéktalanul betöltsse?*

– Az előbb vázolt munkafolyamatnak feltétele a nagyon nyitott és fogékony, a jelenségek észrevételére és felismerésére érzékeny intézeti attitűd, a dolgoknak mintegy elébe menő, kezdeményező, proaktív magatartás, továbbá egy nagyon megbízható, intézeten belüli és kívüli, korrekt szakmai kommunikáció.

Ezek eléréséhez néhány konkrét megoldási javaslat révén minden bizonytalanságot közelebb juthatnánk. Így a belső kommunikáció javítása érdekében rendszeressé kell tennünk a legalább havi egy alkalommal megtartott intézeti napot, ahol kölcsönös információcserére, tájékoztatókra, vitákra, nagyobb rendezvények előtti „főpróbákra” kerülhet sor, kitekintve az OSZK-ban zajló szakmai eseményekre is; a szakmával folytatott párbeszéd elmélyítése érdekében pedig legalább negyedévente szükség lenne a személyes találkozásokon, szóbeli eszmecsere alapján, különböző összetételű résztvevői körben megtartott szakmai információs fórumra; a saját kiadású könyvtári szaksajtónk továbbra is fontos eszközünk lesz a szakmai nyilvánosság megerősítésében, de átfutási ideje miatt elkerülhetetlenül „lemerad” bizonyos eseményekről; keresni kell a lehetőségét az „azonnali” kérdések, szakmai vélemények széleskörű közlésének is, itt természetesen elsősorban az internet kínálja lehetőségekre gondolok. Egy internetes intézeti hírlevél, de még inkább egy interaktív fórum felkínálása – nagyon alapos és gondos szerkesztői munka mellett – talán kielégíthetné ezt az igényt.

– *Nekünk, szerkesztőknek természetesen külön öröm, hogy számítász ránk, azaz a „saját kiadású könyvtári szaksajtóra”, a 3K-ra. De az összetett feladatok színvo-*

nalas teljesítéséhez a szakértelmen, tudáson, felkészültségen túl még legalább egy nagyon fontos dologra szükség van. A pénzre.

– A jelenlegi és a közeljövőben várható anyagi korlátok, megszorító intézkedések nem kínálnak túlzottan jó lehetőségeket; látványos, gyors, átütő erejű nagy felajánlásokkal, ígéretekkel nem kápráztathatom el munkatársaim. Azt hiszem, nagyobb szükség van most reális helyzet- és erőfelmérésre, és a lehetőség szerinti előremenekülési útvonalak feltárására. A célok világosak, a keretek adottak, a munkatársak ismertek. Egészséges szakmai önbizalom, csöndes, de határozott elkötelezettség, színvonalas szakmai felkészültség és együttműködési hajlandóság segítheti az intézet munkatársi gárdájának és leendő vezetőjének eredményes közös munkáját.

– *Mondanál valamit személyes terveidről, ambícióidról, vezetői ars poeticádról?*

– Kis elfogódottsággal jelenthetem ki, pályám csúcsának tekintem e nagyszabású feladat ellátását. Ami erőt ad, hogy máris érzem a bizalmat és a segítőkészséget minden irányból felém áramlani. Az utóbbi hetekben annyi jókívánságot, biztatást és megerősítést kaptam, amit és amennyit magam sem gondoltam volna! Nagyon jól esik, bevallom. Öt évre kaptam megbízást, remélem, hogy jó szellemi és fizikai állapotban fogok tudni helytállni.

– *Köszönjük a beszélgetést, Úgy véljük, nemcsak a magunk, de olvasóink nevében is mondjuk, hogy az újévi jókívánságok mellett sikereket kívánunk és eredményes munkát. Hiszen a te sikereid a Könyvtári Intézet sikerét is jelzi, közvetve pedig a magyar könyvtárügyét is.*

Mezey László Miklós–Vajda Kornél

Jelentés a magyar könyvtárosság etikai kódexének kidolgozására alakított munkabizottság tevékenységéről

Legutóbb a 2005. február 14-én kelt feljegyzésében számolt be az etikai munkabizottság a 2004-ben végzett munkájáról és fogalmazott meg javaslatokat a továbbiakra vonatkozóan. A jelen feljegyzés egyben a munkabizottság záró jelentése, minthogy a magyar könyvtárosság etikai kódexének mellékelt, a bizottsági tagok teljes egyetértésével és egyhangúlag elfogadott szövegtervezetével teljesítette vállalt feladatát és a maga részéről befejezettnek tekinti tevékenységét, amelyről a 2005. február 14-ei feljegyzést kiegészítően az alábbiakban számol be.

Az etikai munkabizottság tevékenysége 2005-ben

Az etikai munkabizottság 2005 folyamán négy ülést tartott.

A január 26-ai ülésén megvitatta a kódexnek a tagok javaslatai alapján kialakított szerkezetét és tárgyszavakban megfogalmazott tartalmát, meghatározta, mire térjen ki az addigi munkáról szóló jelentés, s foglalkozott a kódextervezet feldolgozó regionális értekezletek megszervezésével.

A március 2-ai ülésének napirendjén szerepelt a kódextervezet első fogalmazványának megvitatása, döntött arról, hogy az addigi munka során keletkezett és a tervezethez várható hozzászólások, kiegészítések alapján készüljön *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* címmel egy dokumentum a részleges útbaigazítás és az oktatás számára, továbbá egyetértéssel vette tudomásul, hogy az Informatikai és Könyvtári Szövetség is a kódex kibocsátójaként kíván szerepelni s ez ügyben felveszi a kapcsolatot a Magyar Könyvtárosok Egyesületével.

A szeptember 20-ai ülésén részleteiben foglalkozott a kódextervezethez beérkezett észrevételekkel és módosítási javaslatokkal. (27 könyvtáros, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége által szervezett 5 regionális értekeztet, 8 egyéb fórum, 3 testületi hozzászólás összesen 332 felvetését írásos összefoglaló alapján egyenként vizsgálta meg a munkabizottság.)

Az október 11-ei ülésén ismét áttekintette az észrevételek alapján módosított kódextervezetet és a maga részéről elfogadottnak minősítette azzal, hogy továbbítandó a munkabizottságot a feladattal megbízó szervezetekhez. A *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* című dokumentum tartalmával nagyjából-egészében egyetért, azzal az észrevétellel, hogy készüljön hozzá tárgymutató, s a szükséges szerkesztői munkák elvégzése

után célszerű és hasznos volna publikálni. Végül meghatározta a jelen feljegyzés tartalmát.

A munkabizottság tevékenységének kiemelkedő eseményei voltak az 5 regionális konferencia és 8 egyéb fórum, amelyeken számos résztvevő részletében vitathatta meg az etikai kódex különféle formákban (folyóiratokban, interneten, sokszorosításban) hozzáférhetővé tett tervezetét. A „csúcspontot” a Magyar Könyvtárosok Egyesülete gödöllői vándorgyűlése jelentette, amelyen a munkabizottság elnöke plenáris ülésen adhatott számot az elvégzett munka eredményéről, majd a munkabizottság tagjai panelvitán cserélhettek eszmét az érdeklődőkkel.

Az etikai kódex rendszere

Az etikai kódexszel kapcsolatos dokumentumok piramisszerűen épülnek fel. A csúcst maga a kódex képezi, amely voltaképpen két, egymással szorosan összefüggő részből áll. A vastagbetűs rész nevezhető az erkölcsi parancsnak, amelyet egy kifejtő rész követ. (Az előbbi önmagában is megáll, az utóbbi csak az előbbivel együtt.) A második szintet alkotják – elkészültük után – az egyes szervezetek, egyesületek, intézmények, könyvtártípusok, könyvtárosi munkakörök stb. etikai szabályzatai. A harmadik szintet a már említett *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* jelentik. Végül a negyedik szintbe tartozik valamennyi, az etikai kódexszel, de általában a könyvtárosi etikával kapcsolatos, publikált vagy szűk publicitású, bármilyen formátumban hozzáférhető dokumentum, kutatási jelentés stb.

A munkabizottság különösen fontosnak tartja, hogy az előkészítő munka során keletkezett munkabizottsági anyagok (emlékzettetők, levelezés, összeállítások stb.), folyóiratcikkek, egyéb írások, levelek, hozzászólások, felszólalások stb. ne vesszenek el, bármikor hozzáférhető legyenek a könyvtáros közösség számára. Ezért egyfelől tartalmukat igyekezett magában a kódextervezetben érvényesíteni, másfelől a *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* című dokumentumban feldolgozni; ezen túlmenően azonban teljes terjedelmükben megőrzendőnek és a nyilvánosság számára nyitottnak kívánja tudni őket. A munkabizottság ezért kéri a Könyvtári Intézetet, hogy a keretében működő Könyvtártudományi Szakkönyvtár vállalja az etikai kódex ezen negyedik szintjének a gondozását.

A kódex kibocsátói és aláírói

A munkabizottság – módosítva a 2005. február 14-ei feljegyzésben kifejtett álláspontját – azt javasolja, legyenek megkülönböztetve a kódex kibocsátói és aláírói (azaz elfogadói, címzettjei). Mint a hazai könyvtárügy két legáltalánosabb szervezete, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség vállalja magára a kibocsátás és az ezzel járó egyéb teendők (nyomon követés, karbantartás, promóció, visszajelzés) felelősségét, míg az aláírók magukénak ismerik el a kódexben foglalt értékeket és követelményeket. Az aláírók között egyaránt lehetnek testületek, intézmények és magánszemélyek. Nincs aka-

dálya annak sem, hogy maguknak a kibocsátóknak a szervezetébe tartozó tagozatok, szekciók, tagegyesületek külön is szerepeljenek az aláírók sorában. Fontos és minden szempontból előnyös, ha a könyvtárosképző intézmények tanszékei ugyancsak kifejeznék aláírásukkal, hogy magukra nézve érvényesnek tartják az etikai kódexet. Kívánatos, hogy helyet kapjanak a külföldi magyar könyvtárosokat tömörítő szervezetek (amire a kódex szövegtervezete utalást is tesz), de akár magyar lakosokat szolgáló könyvtárak és egyéb nemzetiségű könyvtárosok is.

Ajánlatos, hogy mind a kibocsátók, mind az aláírók alkalomadtán kifejezzék alapszabályukban vagy egyéb, szervezetüket és működésüket szabályozó dokumentumukban azt a tényt, hogy a könyvtárosi etikai kódexet magukra nézve érvényesnek tekintik, annak a szellemében kívánnak tevékenykedni.

Javasolt, hogy nevesítve a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnöksége legyen a két kibocsátó testület. A kódextervezet társadalmi háttérét és hitelességét kellőképpen biztosítja a tanácskozások, fórumok és hozzászólók hosszú sora és az elhangzott észrevételek messzemenő figyelembevétele és felhasználása ahhoz, hogy elegendő legyen a két kibocsátó illetékes szerveit csupán tájékoztatni a vonatkozó elnökségek egyhangú és egybevágó döntéséről.

Ez a megoldás egyrészt megkönnyíti a kódex karbantartását (nem kell kisebb változtatásokat is magasabb fórum elé vinni), másrészt a kódex erejét gyengítené egy újabb vitaforduló nyitása, ami szavazásra bocsátás esetén elkerülhetetlen volna.

Az etikai kódex érvényessége és vállalása

E két ügyben a munkabizottság hivatkozik a 2005. február 14-i feljegyzésben kifejtett álláspontjára, s megerősíti azt. Megismétli, hogy nem kíván állást foglalni abban a kérdésben, hogy ki tekinthető könyvtárosnak; az erre adandó választ a vonatkozó jogszabályoktól és az illetékes fórumoktól várja; a maga részéről azonban hajlik arra – és ez vezette az etikai követelmények felállítása során –, hogy a könyvtárosság olyan szakma, amely felsőfokú szakképzettséget igényel. (Erre a kérdésre a kódexben magában nem tér ki, csupán a *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* című dokumentumban.

A munkabizottság az előkészítő megbeszéléseken elhangzott javaslat alapján módosította álláspontját a kódex érvényességét tekintve: véleménye szerint nyitva kell hagyni annak lehetőségét, hogy külföldön működő, magyar könyvtárosokat tömörítő egyesületek, a magyar lakosokat kiszolgáló könyvtárak és könyvtárosok is csatlakozhassanak a kódex érvényét magukra nézve vállaló aláírókhoz.

Az etikai kódex tudatosítása

A munkabizottság szükségesnek tartja, hogy az illetékes szervek és szervezetek minden módon előmozdítsák az etikai kódex hatásának érvényesülését. Ezért célszerű egy promóciós tervet készíteni és végrehajtani. Ebbe beleértendő a közzététel különféle formái (a füzetből a röplapig, az oklevéltől a plakátig, az internetről a szemléltető anyagig), a kulturális és művészeti, a tudományos és gazdasági élet

tájékoztatása, a médiumok felhasználása, rendezvények szervezése a kódex nyilvános vállalására (diplomaosztás, könyvtári kollektívák eseményei, egyesületek és szervezetek összejövetelei stb.).

Lényeges tennivaló, hogy a kódex kibocsátói lépjenek mielőbb kapcsolatba a könyvtárosképző intézményekkel annak érdekében, hogy a képzésben kellő helyet és hangsúlyt kapjon a könyvtárosi etika oktatása. Ehhez komoly segítséget jelenthet a *Magyarázatok, kommentárok, kiegészítések a magyar könyvtárosság etikai kódexéhez* című anyag közreadása.

Az etikai kódex hatását a mindennapi könyvtári–könyvtárosi gyakorlatra nagyban elősegítené, ha a kibocsátók a könyvtári jogszabályok, szabályzatok, rendelkezések, mértékadó dokumentumok előkészítése és véleményezés során álláspontjuk megfogalmazásában érvényesítenék a könyvtárosság etikai értékeit és követelményeit.

Etikai bizottság

Az etikai bizottsággal, feladataival és működésével kapcsolatos álláspontját a 2005. február 14-ii feljegyzésében már kifejtette a munkabizottság. Ehhez annyit kíván hozzáfűzni, hogy véleménye szerint nincs szükség nagyobb, mint három főből (és egy vagy két póttagból) álló testületre, amelyet a két kibocsátó testület együttesen bíz meg.

Elhangzott egy olyan javaslat is az előkészületek során, hogy célszerű volna egy quasi könyvtári ombudsmani funkció megtestesítésére. Az ombudsman egyrészt a használói érdekeket képviselné, másrészt az indokolatlan és méltatlan támadásokkal szemben védené meg a könyvtárosokat akár a munkáltatók, akár a használók oldaláról érnék őket ezek a támadások.

A munkabizottság véleménye szerint egyelőre nem kívánja meg a helyzet e funkció létrehozását, a könyvtárosok pedig kellő védelmet kaphatnak az etikai bizottságtól, ha munkahelyükön támadna konfliktusuk etikusságuk miatt.

* * *

Végezetül a munkabizottság tagjai köszönetet mondanak megbízóiknak a bizalomért, hogy őket bízta meg a magyar könyvtárosság etikai kódex tervezetének kidolgozásával. Remélik, hogy megfeleltek a bizalomnak, s közmegelégedésre látták el feladatukat. A munkabizottság egyébként felkérte titkárát, hogy folyóirat-közleményben adjon számot a kódextervezethez tett észrevételek feldolgozásáról, a velük kapcsolatos bizottsági reflexiókról és véleményekről, elfogadásukról vagy elutasításukról. Ugyancsak titkárára bízta, hogy számoljon be a munkabizottság tevékenységéről a nyilvánosság előtt, és vonja le azokat a metodikai tanulságokat, amelyek várhatólag más, hasonló jellegű feladatok megoldásán fáradozó munkacsoportok számára válhatnak, s lehetővé teszik, hogy tagjaik között éppen olyan harmonikus kapcsolatok alakuljanak ki, mint amelyek ezt a munkabizottságot jellemezték.

Budapest, 2005. október 12.

Papp István

Szentendrén decemberben

„Pest megye az ország közepe, vezérmegye, éppen ezért mindent megszenvedett, amit az ország megszenvedett, és élvezte azon kevés aranykorokat, mely az országnak is aranykor volt. Sorsa, egzisztenciája szorosan összefügg az országéval, határai a történelem folyamán változóak, mint az országé. Székhelye Budapest és nincs székhelye; a Pest megyei ember arca mindig kicsit a fővárosra irányul, szereti Budapestet, mert sokat kap tőle, gyűlöli Budapestet, mert sokat vesz el tőle. Kap munkahelyet, kultúrát, »közel vagyok a tűzhelyhez« érzetet, elvesz önállóságot, tompít helyi törekvéseket. Egyszóval szerelem ez, héjánász az avaron, vele nem tudunk élni, nélküle nem akarunk élni.”
Erről a kettősségről, ennek az ambivalens helyzetnek az előnyeiről és hátrányairól kezdjük a beszélgetést Biczák Péter megyei könyvtárigazgatóval.

– Speciális helyzetünk előnye, hogy Pest megye a főváros körül van. Ez nagyon szoros kapcsolatot jelent a különböző szervezetekkel, országos intézményekkel. Tehát nemcsak a megyei, hanem az országos intézményekkel is. Sok a személyes kapcsolat, amelyek sokszor megkönnyítik a munkát, megkönnyítik ezekkel az intézményekkel történő kapcsolattartást és gyorsabb információáramlást eredményeznek. Viszont, ahogy érzékelem, a 18 másik megyében szervezesebb az együttműködés a székhelytelepülés és a környezete, azaz a megye települései között. Ez nálunk másképp alakult.

A régiók kérdése is roppant érdekes. Máshol az a kérdés merül fel, hogy melyik nagyváros legyen a régióközpont. Itt ilyen kérdés nincsen. Ugyanakkor egész más problémái, fejlesztési koncepciói vannak Budapestnek, és egész más Pest megyének. Nálunk főleg középvárosok vannak. Az is elmondható, hogy szaporodóban van a városok száma. Ma mintegy 40 van belőlük. S bár városi címmel rendelkeznek ezek a települések, igazából nem érik el infrastruktúrájukban a városi színvonalat. De a városi címmel más fejkvótát kapnak, tehát megéri városnak lenni.

– *Feladatukat ez a helyzet mennyiben befolyásolja?*

– Kettős a küldetésünk. Egyrészt Szentendre és – ennél tágabban – a Duna-kanyar ellátása (mivel itt kevésbé ellátott települések vannak, és a mienk az egyetlen nagy könyvtár ezen a területen). Ez a feladat a közvetlen ellátást jelenti. Másrészt Pest megyében szervezzük a könyvtári ellátást. De ez főleg szervezési munka. Azt szeretnénk ha a közvetlen ellátást a települések könyvtárai végeznék, azok ame-

lyekről szó van. Természetesen segítjük őket például a számítógépes infrastruktúra kiépítésben, továbbképzések szervezésében. Saját ellátó rendszerünk is van, illetve most próbáljuk más kistérségekben is az ellátórendszert kialakítani. Tehát mi csak kovácsai, és nem közvetlen végrehajtói vagyunk a munkának.

– *Hány kistérség van? Hogyan alakul a fentiek ismeretében az ő ellátásuk?*

– 15 kistérség van. Ezek zömében a volt járások, de van ahol másként szerveződik. Például Fót és Göd térségében három település van egy kistérségben. Ezek nagy és erős települések, ahol a kistérségi ellátás szóba sem jöhet. Saját könyvtárak van. De például a szobi kistérség nagyon hátrányos helyzetben van, és őket most próbáljuk segíteni. Ott van alapja a kistérségi ellátásnak.

– *Milyen a megyében a könyvtári ellátás színvonala? Hogyan értékelné?*

– Vegyes a kép. A rendszerváltozás után nagyon komoly fejlődés indult el. Sok helyen a volt pártbizottság épületét kapták meg könyvtári célra. Monoron egy szörnyű, raktárnak mondható helyiségben léteztek, de megkapták a pártbizottság épületét, és ma rá se lehet ismerni, olyan szép könyvtárat alakítottak ki belőle.

Vannak régi városaink, ahol komoly felújítások történtek, tehát a városi könyvtárak tekintetében igen jelentős beruházásokról tudunk beszámolni. Gödöllőn, Dunaharaszttiban, Turán, Veresegyházán mind-mind megújultak a könyvtárak. Szépen emelkedett a lakos/négyzetméter szám!

A 184 település azonban ad feladatot bőven. Vannak nagyon szomorú helyzetben lévő kistelepülések. Sok múlik a polgármesteren, azon, hogy ő mennyire tartja fontosnak a kultúra kérdését és a könyvtárügyet. Nagyon jó példa a veresegyházi kistérség, ahol immár két éve létrejött a kistelepülési ellátás, és mintaszerűen működik. Minőségileg más a munka és más a környezet. Hozzáteszem, hogy nagyon elkötelezett könyvtárosok dolgoznak ott.

– *A települések könyvtári ellátásának egyik módja a bibliobusz. Mi a véleménye erről az ellátási formáról?*

– Köztudott, hogy nálunk van az ország egyetlen bibliobusza: 21 éve működik Cegléden. Kányi Andrásnéval együtt szerveztük annak idején a bibliobuszos ellátást. És ezek szerint talán nem rosszul, hiszen életképes maradt a rendszerváltozás után is.

Angliában és Hollandiában nagyon jól működik ez az ellátási forma. Ehhez hozzájárul az, hogy ott nagyon erős megyei könyvtárak vannak a bibliobuszok mögött. A megyei önkormányzat tartja el az egész hálózatot, tehát egy kézben van az irányítás, így megéri jól működtetni ezt a rendszert, hiszen gazdaságosabb és az ellátás színvonala sem csorbul. Nálunk nem így működik a rendszer, hiszen minden önkormányzat saját maga tartja fenn a könyvtárát, és túl sok érdeket kellene egyeztetni a bibliobuszok működtetésének bevezetésére.

– *Többen kiemelik a kis könyvtárak „közösségi hely”-ként való működését. Hogyan látja, a bibliobusz használata esetén ez a funkció nem hiányozna az adott településről?*

– Hogy a külföldi példával éljek ismét, például Angliában nyitottabb minden intézmény. Nem dívik ez az „én várom” szemlélet. Ők azt vallják, hogy a közpénzen

fenntartott intézményeket igenis bárki használhatja bármilyen rendezvényre és közösségi célra. Egyszerűen ilyen a gondolkodásmódjuk.

A könyvtári séta során valóban látszik, hogy az épületen már nyomot hagyott az idő. Bár felújításokat évről évre végeznek, nagy álmuk megvalósulására – úgy tűnik – még várni kell. Viszont erről az álomról vendéglátóm szívesen beszél.

– Két éve készült el az épület felújítási és bővítési terve. Megyei könyvtár és egyben kulturális központ terve ez. Tehát részben fontos, hogy a kiszolgáló helyiségek kényelmesek és jól elérhetőek legyenek, hogy megfelelő nagyságú raktár álljon rendelkezésre, de ugyanígy előtérbe helyeztük egy konferencia-helyszín kialakításának lehetőségét is. A meglévő – de már elavult berendezésekkel és technikai felszereltséggel ellátott – színháztermet a legkorszerűbben szeretnénk átalakítani, és még két szekcióterem is szerepel a tervek között. Egyébként az idén alakítottunk ki két tárgyalótermet a földszinten, ami már most sokkal komfortosabbá teszi a helyi megbeszéléseket, tárgyalásokat. Illetve 20–25 fő részére továbbképzést is tudunk tartani ott. Nagy az igény konferencia-helyszín biztosítására, úgyhogy ezt a lehetőséget szeretnénk majdan kihasználni.

A tetőt beépítenénk az irodák részére. Az épület bővítése egy kiállítótermet és a már említett szekciótermet jelentené.

Eddig sikertelen volt a címzett állami támogatásra a pályázatunk. Ez egymilliárd forintos beruházást jelentene.

Tény, hogy 30 év az 30 év egy intézmény életében, valóban leromlott állapotú az épület. Mivel az uniós fejlesztési tervekben a könyvtárak is szerepelnek, reménykedem, hogy sikerül forrást teremteni az átépítésre. A térség fontos kulturális intézménye a miénk. Persze a realitásnál maradva: minden évben sor kerül valamilyen felújításra. 2005-ben például a fűtést korszerűsítettük. Ezt már úgy tettük, hogy a majdani bővítésnél már erre a rendszerre lehessen csatlakozni. Ezen kívül a gyermekkönyvtári részleg is új – 2002 decemberében adtuk át.

Egyébiránt a könyvtár története nem a nagyon távoli múltba nyúlik vissza. Kezdeté 1945-re tehető, amikor a megyeháza egyik romos szobájában összegyűlt néhány ember, hogy gazdája legyen az ott összehordott és kupacba rakott könyvhalmaznak. A megye könyvtárügyének kezdeti lépései ekkortájt történtek meg az Országos Szabdművelődési Tanács segítségével és a megyeházán működő Népművelési osztály vezetőjének, Oláh Istvánnak a közreműködésével. 1945 után Pest megye területén 53 népkönyvtár és 170 olvasóterem létesült. Szintén még ebben az időben megindult – az országban elsőként – a művelődési autó a vándorkönyvtárral. A Szabad Művelődési Hivatal saját könyvállományából kölcsönzött (postai úton teljesítette a kéréseket), és gondoskodott a könyvtárak könyvvel való ellátásáról is.

Aztán 1950-ben Budapesten megalakult a Pesti Körzeti Könyvtár. Feladata a megye nyolc járásának az ellátása volt. Emellett Cegléden működött még egy könyvtári központ ahonnan a ceglédi, monori és nagykátai járásokat látták el.

1952-ben megszünt a körzeti könyvtári rendszer, és egy minisztertanácsi határozat értelmében megalakultak a megyei könyvtárak. Pest megyének nem volt könnyű dolga (pontosan a Budapest-központúság miatt). Miután nem akartak a fővárosiaknak a Szabó Ervin Könyvtár hálózati könyvtárai mellé még egy könyvtárat kialakítani, gondolkoztak a vidéki lehetőségeken. Végül mégis a budapesti elhelyezés mellett döntöttek, és a Kristóf tér 2. szám alatt – az egykor ékszerüzletként működő – reprezentatív helyiséget kapták meg.

A könyvtárosok munkája a szűk helyen egyre nehezebbé vált, végül 1956-ban új épületbe költözhettek, az Erzsébet téren álló (a mai „Gödör” helyén lévő) Nemzeti Szalon korábban étteremként funkcionáló részébe. Azonban még szűkös év várt a könyvtár munkatársaira, mivel a részben fűtetlen és elhanyagolt helyiségeket csak 1957-ben újították fel. De alig „melegedtek be”, már újabb veszély fenyegette létüket: a Pest Megyei Tanács megszüntette a könyvtár budapesti kölcsönzői tevékenységét, nem finanszírozta tovább a könyvbeszerezést. Majd a Szalon lebontása került napirendre. Sőt mi több, egy ideig a már félig lebontott épületben működött a könyvtár! Aztán a Moszkva tér egyik sarkán kijelölt épület lett az új otthonuk. De akkor is közbeszólt a sors: ezt is fel kellett újítani. A felújítás két évre Szentendrén kaptak helyet. Talán ez a rövid átmeneti állapot már egy kis ismerkedés volt az 1975-ben kapott végleges helyszínnel? Ki tudja, mi volt az oka a sok-sok megpróbáltatásnak?

Végül 1975. április 2-án adták át Szentendrén a Pest Megyei Művelődési Központot és Könyvtárat. De a komplex intézmény mára már a múlté. Hosszú évek és több tulajdoncsere után idén júliustól tisztázódtak mind a telek, mind az épület tulajdoni viszonyai, így most már minden a megyei önkormányzaté.

A 3000 négyzetméteres épületben jelenleg 35-en dolgoznak. Az állomány nagysága 170 ezer dokumentum. Van egy tömör raktárunk is. A selejtezés pedig ... szóval selejtezni muszáj ...

– Nagy viták voltak ebben a témában. A mindent megőrizni akarásban én vagyok az egyik élharcos, mert ahogy öregszem, egyre nagyobb a gyűjtőszendélyem – mondja Biczák Péter nevetve. – De megoldjuk!

Többször átfésültük az állományt. Például a rendszerváltozás idején és azóta is volt erre alkalom. Régebben sok mindent állományba vettek, ami aktualitás szempontjából nem állományba való. Például különböző könyvtárak folyóirat-katalógusait, telefonkönyveket, amik nyilván már nem érvényesek egy-két év után.

Pályázati pénzből és saját erőből oldottuk meg a katalóguscédulák gépre vitelét. Úgy gondoltuk, hogy jobb, ha mi csináljuk. Mindenki tudta, hogy majd azzal fog dolgozni, amit ő készít, tehát így nagyobb a felelősségérzet. Revízió persze szükséges, és folyamatosan csináljuk is.

- Milyen programmal dolgoznak?
- Szikla 21 programmal.

- *Milyen pályázatokat nyújtottak be az elmúlt időszakban?*
- Kötészeti munkákra, internetfelhasználó-képzésre és restaurálásra pályáztunk.

– *Mit emelne ki munkájuk, szolgáltatásiai közül?*

– PHARE-program. 1996–1997-ben létrehoztunk egy információs szolgáltatást. Ez a megye közigazgatási, oktatási és egészségügyi szolgáltatásainak a gyűjteménye. Annak idején ez nagyon hasznos szolgáltatásnak indult. Most is folyik ez a munka, de már felújításra szorul, az idő elment mellette. Papíralapú dokumentumokat gyűjtöttünk, így a város és a megye rendeleteit stb. Ma már a városházának a megyei önkormányzatnak is vannak internetes szolgáltatásai, úgyhogy e a szolgáltatás létét újra kell gondolnunk.

Pályáztunk a teljesítménymérésre – jómagam a munkacsoport tagja is voltam. Elvégeztük ezt a felmérést, és nagyon hasznosnak találtuk. Az eredményeknek személyi következménye is lett, mert kiderült, hogy a fonotékát annyian használják egy nap, mint a felnőtt részleget összesen. Mivel a gépeken csak a kölcsönzés ténye megy át, azt, hogy hányan használják valójában a könyvtárat, így pontosan meg tudtuk állapítani. Tehát ennek az eredménye az lett, hogy megerősítettük ezt a részleget még egy munkatárssal.

A „Nagy Könyv” program mint aktualitás meghatározta az évünket. Szép pénzt kaptunk rá az NKA-tól, és szerte a megyében nagyon sok rendezvény volt. A közép-döntőig nagyon vonzotta az olvasókat a könyvtárba a „Nagy Könyv”. Most már átvette a televízió a programot. Tavasszal volt Móriczról egy rendezvény, amihez a könyvtárnak különleges kötődése van, hiszen itt működik a Móricz Zsigmond Társaság, amelynek én vagyok az ügyvezető elnöke. Ennek az irodalmi társaságnak tagja Kolos Virág, Móricz unokája és Móricz Imre is, aki a fogadott fia az írónak.

Az igazgatói irodába visszatérve a beszélgetés a könyvtár mindennapi életére terelődik.

– *Milyen a munkatársi közösség?*

– Néhány éve készítettünk egy felmérést, és kiderült, hogy a munkatársak kétharmada 45 éven felüli. Természetesen tudtuk mi ezt, csak amikor az ember leírva látja az adatokat, akkor sokkal szembetűnőbb. Elhatároztuk, hogy ha választási lehetőség van, akkor fiatalok mellett döntünk. Fontos, hogy egyszer tovább tudjuk adni a könyvtárat az ő kezükbe. Most már sokkal jobb a helyzet. Még egy problémakör van ebből a szempontból, hiszen az akkori rossz fizetések miatt kimaradt egy korosztály. Ez pedig a 30-40 évesek korosztálya.

– *Úgy gondolja, hogy manapság vonzóbb lett a könyvtári munka?*

– Igen. Abból gondolom ezt, hogy nagy a túlképzés, és mára megváltoztak a munkalehetőségek is. Én is gyűjtöm az önéletrajzokat, szép számmal érkeznek.

– *Mi a véleménye a fiatal korosztályról?*

– Jó társaság van itt a könyvtárban. Többen pályakezdők. Pár év múlva fogjuk látni igazából, hogy mivé forrják ki magukat. Szeretném, ha kezdeményezők lennének, ha új ötletekkel állnának elő, még ha néha szenvedni is fogok tőlük! – *teszi hozzá mosolyogva.*

– *Milyennek értékeli a tapasztaltabb kollégák munkáját?*

– Nagyon túlterhelt a társaság, amit nem tartok jónak. A kollégák nagy része velem egy korosztály. Mindent megélt már itt – jót is, rosszat is. Talán elfáradtak a közösségi programokhoz. Reménykedem, hogy lesznek fiatalok, akik elkezdik a közösségi munkát.

– *Mi a véleménye az etikai kódexről?*

– Az etikai kódex munkálataiban nyakig benne voltam, mert az egyesület részéről én szerveztem. Nagyon örülök neki, és támogattam is a létrejöttét. Az intézményekben vannak szokásjogok, hagyományok, amit egy fiatal vagy átvesz vagy nem. Viszont az az érzésem, hogy annyi változás történt a szakmánkban és olyan sokat változott a világ körülöttünk, hogy különösen fontosak az ilyenfajta kapaszkodók. Hogy legyenek állandó pontok, rögzített álláspontok. Nagyon nehéz egy mai fiatalnak, hiszen egy idősebb legalább a tapasztalataira építhet. Sok vita volt, amit tulajdonképpen a téma már eleve gerjesztett. Végül is én elégedett vagyok az eredménnyel. Fontos dolgok mondtak ki. Hozzáteszem, hogy gyermekemnek tekintem, aminek lehet, hogy kevésbé látom a hibáit, de garancia lehet a jó eredményre, hogy nagyon sok fórumon keresztülment.

*A beszélgetést megköszönve hazafelé indultam. Eszembe jutott, hogy a megyében lakóknak Budapesttel kapcsolatos érzései mellett más is helyet kap szívükben. „Pest megyei ember másik nagy szerelme a megye, a táj, ahol minden megtalálható kicsiben, ami az országban található. Hegyeket akarsz, sétálj a Pilisben, vagy a Börzsönyben; tanyát akarsz látni, utazz Cegléd, Nagykőrös környékére; mezőváros és katolikus polgárváros, hegy és víz, ipar és mezőgazdaság, üdülőterület és puszta, lélektelen lakótelep és több száz éves városmag egyaránt megtalálható ebben a megyében.” A megye szellemi élete pedig a történelmi múltban gyökerezik. „Ez a megye szellemében nagy, de nagy elmaradottságok is vannak: ez a megye meghatározó, erre a megyére figyel a bölcs politikus, akármilyen országos székben ül. A könyvtár megállapodottság, könyvtár akkor és ott alakul ki, ahol szellemi élet van. A középkor szellemi központjai a kolostorok voltak. Irodalmi műveltségű helyei a váci káptalanon kívül a Zsámbékon, Ócsán, Aszódon és Galgahévízen a premonstreiek, Mogyoródon a bencések, Pilisszentkereszten a ciszterciták, Visegrádon, Márianosztrán, Pilisszentlászlón, Pilisszántón, Piliscsabán, Kóspallagon, Szokolyán és Vácbotyánban a pálosok kolostorai voltak. A kolostorok rendi szabályzatai nagy gondot fordítottak a könyvek másoltatására, a könyvtárak gondozására és gyarapítására.”**
A kultúra értékeinek továbbörökítése ma is folytatódik...

(Az interjú az Országos Könyvtári Kuratórium megbízásából készült 2005. december 8-án.)

Pegán Anita

* Az idézetek forrása: Biczák Péter–Kiss László: Könyvtárak Pest megyében. In: Pest megyei krónikás. Vác, 1994. 43. p.

Sérült fiatalok munkahelyi beilleszkedése a Székesfehérvári Városi Könyvtárban

„Mindannyian hordozunk értékeket, és mindannyian fogyatékosok vagyunk valamilyen tekintetben – a különbség csupán mennyiségi.”

(Kereszty Zsuzsa)

Bevezetés

Magyarországon egyre növekszik a fogyatékosok száma (az 1990. évi népszámlálási adat szerint 368 ezer, a 2002. évi adatban 577 ezer), ezért is indokolt, hogy kiemelt figyelmet fordítsunk e réteg problémájára.

Székesfehérváron a speciális oktatási intézményekbe 380 értelmileg sérült gyermek jár.

A könyvtárak olvasószolgálati munkájában mindig is jelentős szerep jutott az emberi tényezőknek, az elcseszt, a valamilyen szempontból kiszolgáltatott személyek felkarolásának. Ehhez a munkához szükség van a könyvtáros személyének empatikus készségére, odaforduló és elfogadó magatartására. Tudnunk kell, hogy „a mássággal élő gyermekek ugyanolyan dologra van szüksége, amire a többieknek: szeretetre, tanulásra, összetartozás érzésre, tapasztalásra, fejlődésre.” Ezt a városi könyvtár Széna téri tagkönyvtárának munkatársai tudják, és készséggel vállalták a részvételt az értelmileg akadályozott fiatalok munkához szoktatásában.

A fiatalok fejlődését segíti többek között a Munkahelyi Gyakorlat program. A programban résztvevő sérült fiatalok ép emberek között dolgoznak, és elsajátítják a társadalmi beilleszkedéshez szükséges kommunikációs és viselkedési kultúrát.

A könyvtári törvény is megfogalmazza, hogy mindenki számára biztosítani kell az információhoz való hozzáférést. A potenciális olvasókat azonos ellátás illeti meg származásra, nemre, korra, vallásra, politikai hovatartozásra és hátrányos helyzetre való tekintet nélkül.

Intézményi háttér Székesfehérváron

Az oktatási intézmények (bühesőde, óvoda, általános iskola és speciális szakiskola) mellett napközis otthon és védett munkahely is segíti a sérült fiatalok fejlődését. Az otthon és a védett munkahely fogadja a szakiskolát végzett fiatalokat, és munkalehetőséget biztosít számukra.

Oktatási intézmények

Székesfehérvárott hét intézményben folyik oktatás szegregáltan és integráltan a bölcsődétől a készségfejlesztő szakiskoláig.

A József Attila Speciális Fejlesztő Bölcsődében elkülönülten foglalkoznak a kisgyermekkel, mivel ez segíti fejlődésüket. A sérültek számára is fontos és nélkülözhetetlen az érzelemgazdag légkör, a melegség.

A testi, érzékszervi fogyatékos gyerekek integrált környezetben tanulnak. A mozgásukban korlátozott kisgyermek a Rákóczi úti óvodába és a Németh László Általános Iskolába járnak, a látássérült tanulók pedig a Széna Téri Általános Iskolába.

Az értelmi sérült gyerekek szegregáltan tanulnak az Arany János Kisegítő Iskolában és az Ezredéves Óvoda, Általános Iskola és Készségfejlesztő Szakiskolában. A kisegítő iskolához tartozó autista gyerekeket a Palotai úton kialakított külön intézményben oktatják. A sajátos nevelési igényű tanulók jobban fejlődnek, ha elkülönítetten foglalkoznak velük.

Foglalkoztató intézmények

A Frim Jakab Képességfejlesztő Szakosztott Otthonban napközis formában, kics csoportos foglalkozásokon vesznek részt az értelmileg sérült fiatalok. Ide azok jöhetnek, akik a szakiskolából kikerültek, és nem sikerült a nyílt munkaerőpiacon elhelyezkedniük, vagy védett munkahelyen dolgozniuk. A férőhely sajnos, kevés. 40 fő felügyeletét és foglalkoztatását tudja vállalni az otthon.

Oktatók felügyelete mellett dolgoznak a fiatalok (kerámia és tűzzománc-készítés, szövés, gépi kötés), és bedolgozói munkát is végeznek. Fontos, hogy közösségekben legyenek, életterük ne szűküljön le pusztán az otthonukra. A mindennapi munka, a gyakorlás számukra különösen fontos, mivel meggátolja visszafejlődésüket, szellemi képességük romlását.

Védett munkahely a városban csak egy található, a Pozsonyi úton. A férőhely itt is kevés (15–20 fő), így sajnos, sokan kimaradnak ebből a munkalehetőségből is. Évente ugyanis nyolc-tíz értelmileg akadályozott fiatal végez a speciális szakiskolában. A felügyelet melletti foglalkoztatás során szönek, gyertyát öntenek és varrnak (például díszpárnát, ágytakarót).

A Fejér Megyei Rehabilitációs Intézet az Erzsébet úton működik. Az intézmény bentlakásos, ahol ötven sérült ember él. Napközben felügyelet mellett dolgoznak (a bedolgozói munkák: szövés, golyóstoll-összerakás, kefekötés). A délutáni foglalkozások a szabadidő hasznos eltöltését segítik (kulturális program, kirándulás, hímzés). A hímző szakkör munkáiból 2004-ben kiállítást rendeztünk könyvtárunkban.

Könyvtárak

Két nyilvános könyvtárban van speciális szolgáltatás és foglalkoztatás a hátrányos helyzetűek számára.

- A Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár a vakok és gyengén látók részére pályázati pénzből braille-klaviatúra „beszélő” számítógépet vásárolt és helyezett el az olvasótermében. Az intézmény fölvette a kapcsolatot a Látássérültek Egyesületével, hogy minél több rászoruló használhassa a számukra készült gépet.
- A városi könyvtár hat tagkönyvtára közül a Széna Téri Könyvtár – (az én munkahelyem) vállalta a Munkahelyi Gyakorlat programban való részvételt,

ami az értelmileg akadályozott fiatalok számára készült, integrált munkára felkészítő program.

Civil szervezetek

A civil szervezetek, egyesületek és alapítványok érdekvédelmi tevékenysége révén nő a fogyatékkal élők esélye. Elsősorban a szülőkből, illetve a sérült személyekből és barátaikból verbuválódott civil szervezetek képviselik hatékonyan a fogyatékosokkal élők érdekeit.

A speciális iskolákban szinte mindenütt működnek alapítványok, és ezek sokat tesznek a sérült gyermekek élethelyzetének javításáért.

Az Esélyek Háza 2004-ben nyílt meg. Feladata az elmaradt kistérségek felzárkóztatása, a romák, a fogyatékosok és a középkorú munkanélküliek elhelyezkedési esélyeinek növelése.

Az Esélyegyenlőségi Alapítvány 2005-ben jött létre. Feladata a speciális iskolákból kikerült sérült fiatalok integrált munkavállalásának segítése. Egyénre szabott fejlesztő programokkal várják a sérülteket, akik számára munkahelyet keresnek.

Könyvtárunk rövid története

Intézményünk 1967-ben kezdte meg működését. A városunkban elsőként könyvtári használatra tervezett épület 150 négyzetméteres, 800–1000 olvasó befogadására készült. Az akkori állomány 21 700 kötetből állt. Az átadáskor esztétikus, áttekinthető, tágas könyvtár mára „összezsugorodott” az ötszörösére duzzadt dokumentumoktól és az erősen megnövekedett olvasói igénybevételtől. Eközben a könyvtárosok létszáma majdnem a felére csökkent.

Jelenleg öt könyvtáros két műszakban szolgálja ki az olvasókat, és végzi az összes teendőt. Differenciált feladatkörök kialakítására csak részben van mód (ezt a személyi ellátottság nem teszi lehetővé), hiszen a nyitvatartási idő heti 39 óra. Munkaidőnk legnagyobb részét az olvasószolgálatban töltjük. Könyvtárunk állományát tekintve a Városi Könyvtár hálózatának legnagyobb tagkönyvtára. A dokumentumok száma közel 100 000 kötet. Szolgáltatásainkat naponta átlagosan 150 látogató veszi igénybe.

Az állomány tagolása egyre nehezebb, a nyilvános térben a dokumentumoknak kb. az egyharmadát tudjuk csak elhelyezni. Raktáraink zsúfoltak, nehezen kezelhetők.

Elődeink gondos és következetes állományalakításának, illetve a korábbi jobb anyagi feltételeknek köszönhetően a könyvtár állománya megalapozott. Az új beszerzések terén nagyobb problémák az elmúlt években a megszorító gazdasági intézkedések nyomán kezdődtek.

Napjainkban már nem az a kérdés, hány példányt rendeljünk egy adott könyvből, hanem az, hogy bizonyos műveket egyáltalán be tudunk-e szerezni. Legalábbis azokat a műveket, amelyekről egyáltalán tudomásunk van. Egyre gyakoribb, hogy fontos könyvek megjelenésére az olvasók hívják föl a figyelmünket.

Könyvtárunk igényes rendezvényeivel a város kulturális életének egyik ismert és keresett színtere.

Szolgáltatásaink

Mint minden közkönyvtárban, nálunk is alapszolgáltatás a dokumentumok helyben használata, a kölcsönzés, az előjegyzés és a könyvtárközi kölcsönzés. Feladatunk az olvasók minél gyorsabb és pontosabb kiszolgálása. Ennek a célnak a megvalósítása naponta ismétlődő küzdelmet jelent részben az állomány tagoltasága, zsúfoltsága (belső és külső raktárak), részben a hihetetlenül megváltozott és áttekinthetetlen könyvpiac problémái, illetve az egyre emelkedő dokumentumárak miatt.

Szűkös anyagi lehetőségeink is régóta nehezítik helyzetünket. Csak példaként, körülbelül húsz évvel ezelőtt az évente megjelenő 3000 címből 10 000 dokumentumot tudunk megvásárolni, jelenleg az évi 10 000 címből 3000 dokumentumot tudunk beszerezni. Ez az összehasonlító adat is érzékletesen szemlélteti problémánkat ebben a felgyorsult és információéhes társadalomban, ahonnan már jó-szerivel kiszorul az értékes szépirodalom, a művészet iránti igény.

Tájékoztató munkánk legnagyobb része a praktikus ismeretekre, a napi létharcra irányul. Álláskereső, pályamódosítók, szakmát váltók, kényszervállalkozók keresik az őket érintő információkat, kérik a segítségünket. Sok feladatot adnak a diákok, főiskolások és egyetemre járók, akik tanulmányaikhoz vagy szakdolgozatukhoz keresnek irodalmat.

Hátrányos helyzetű olvasók

A könyvtárak szociális tevékenysége társadalmilag is felértékelődött. Megszületett a *Koncepció a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátására*, amelynek altémája: *Felkészülés az Európai Unió csatlakozására*.

A mi könyvtárunk is mindig fontos feladatának tartotta a szociális tevékenységet. Az intézmény vezetője külön figyelmet fordított rá, hogy a munkatervben és a munkaköri leírásban is megfogalmazza ezeket a feladatokat.

„A könyvtári területen dolgozók figyelmének valamennyi hátrányos helyzetű csoportra ki kell terjednie.” (Bartos Éva) Az információ közvetítésén túl egy könyvtár „melegedő” és találkozóhely is lehet. Szembesültünk mi is a hajléktalannak könyvtárunkban való megjelenésével. Átéltük a problémák érzelmi és gyakorlati megoldhatatlanságát, hogy mit tegyünk a könyvtárat „melegedőnek” használó mosdatlan, bűzt árasztó hajléktalannal? Van-e jogunk szólni, vagy szó nélkül kell tűrnünk jelenlétüket és a többi olvasó jogos fölháborodását? Mi a jó megoldás? A legkirívóbb eset egy hajléktalan nővel történt meg nálunk, amikor még nem volt városunkban női hajléktalanszálló. Annyit tudunk tenni az érdekében, hogy megkerestük a legközelebbi női szállót (ami akkor Móron volt), ott helyet kerestünk neki, és elláttuk útiköltséggel.

Nagy számban jelennek meg intézményünkben évek óta a munkanélküliek, összetételük meglehetősen heterogén. Egy részük tanul és szakirodalmi igénye van, mások az álláshirdetéseket keresik. Vannak, akik fáradhatatlanul készítik a pályázatokat, írják és nyomtatják az önéletrajzukat. Olyanok is vannak, akik már minden reményt föladtak, és a könyvtár az egyetlen kapcsolati pont a társadalommal, ahol még számítanak rá, észreveszik, ha megérkezik vagy elmegy, és feltűnik, ha napokig nem jelentkezik. Lehet, hogy ilyen esetekben azt a bizonyos szalmaszálát mi, könyvtárosok jelentjük. Ha kell, „lelki segélyhely” válik a könyvtár, az odafordulók meghallgatásra, érdeklődésre találnak.

„A hátrányos helyzetű használók ugyanúgy a tanulás, a munkavégzés, a szakmai fejlődés segítését, a mindennapi életvitel, az életvezetés információkkal való megkönnyítését, az életminőség javítását (önépítés, közösségi élmény) várják a könyvtáraktól, mint az átlagos könyvtárhasználó állampolgárok.” (Bartos Éva)

Évek óta lakásukra visszük a mozgásukban akadályozott, helyhez kötött olvasóknak a könyveket. Sokszor a könyvigénylés, könyvkölcsönzés ürügyül szolgál a látogatásra, a beszélgetésre. A mozgássérült olvasók másik csoportja személyesen is fölkeresi kerekes kocsival a könyvtárat. Nagy esemény volt 2002-ben, hogy intézményünk akadálymentesítése megvalósult: pályázati pénzből rámpával, bejárati ajtócserevel és megfelelő mosdó kialakításával vált komfortossá a mozgássérültek számára is.

Olvasóink 20 százaléka idős, nyugdíjas, illetve 70 év fölötti. Nagyon sok közöttük a magányosan élő ember, akinél szintén létfontosságú a könyvtáros odafigyelő, szeretetteljes magatartása. Ők azok, akik még igénylik a könyvvajánlást, és szerény nyugdíjukból rendszeres adományozói a könyvtárnak. Gyakorta személyre szóló ajándékokkal lepnek meg bennünket, amelyet soha nem szabad visszatartani, és ezzel megfosztani őket az ajándékozás örömétől. (Csak egy-két példa: csipketerítő, virág, sütemény, könyv alakú torta.)

Két éven keresztül jártak hozzánk könyvtári órákra az Arany János Kisegítő Iskolából 3. és 4. osztályosok. A csoport 90 százaléka roma volt, akiknek kizárólag a családi háttér okozta ingerszegény környezet volt a fogyatékosága. Öröm volt látni néhány találkozás után a gyerekek felszabadult arcát, amikor megtudták, meglátták, hogy a könyvtárban gyönyörű, cigány nyelven írt mesék is vannak, és ők magyarázhatták meg a szavak értelmét.

Nagyon fontos szolgáltatásunk a vakok- és gyengénlátók részére a hangos könyvek sorozata, amelyet mi közvetítünk az arra rászoruló olvasóknak.

Könyvtárunk viszonylag kis mérete és családirias légköre lehetővé teszi a személyes kapcsolat kialakítását olvasóinkkal. Természetesen másfajta felelősséget jelent egy mozgásában korlátozott olvasó ellátása, mint egy önhibájából alkoholizmusba menekülő személyé.

A Frim Jakab Napközis Otthon értelmi sérült fiataljai rendszeres látogatói könyvtárunknak, ahol szívesen lapozzák a folyóiratokat, és örömmel szemlélődnek. Természetesen nevelők kísérik őket.

Jó kapcsolat alakult ki az otthon és könyvtárunk között, ennek köszönhetően már közös rendezvényünk is volt. Karácsonyváró műsoruk emlékezetes marad mindazoknak, akik részt vettek előadásukon. Erre az alkalomra könyvtárunkat földíszítették, meghitt hangulatot teremtettek a maguk által készített tárgyakkal. Örömteli délutánt szereztek nekünk, könyvtárosoknak és olvasóinknak egyaránt. Műsoruk végén süteménnyel és teával kínálták meg a hallgatóságot. Az együttlét alkalmával olvasóink is kifejezték örömeiket, és szeretettel fogadták a fiatalokat. Az odafordulás és elfogadás egyik csodálatos eseményét láttuk és éltük meg mindnyájan.

Munkahelyi Gyakorlat program

A Munkahelyi Gyakorlat munkára felkészítő oktatási program. Célja, hogy a sérült fiatalok már iskolás éveik alatt megismerjenek munkalehetőségeket, és valós

környezetben felkészüljenek a munkavégzésre, a felnőtt életre. A tanulók több munkahelyen, többféle munkatípusban próbálják ki magukat, megismerik a munkakörülményeket, megtanulnak beilleszkedni munkatársaik közé. A fogyatékkal élőknek is joguk van ahhoz, hogy épek között dolgozhassanak.

A program az 1996–97-es tanévben indult Budapesten a Salva Vita Alapítvány vezetésével. Az alapítvány azért jött létre 1993-ban, hogy segítse az értelmi sérült fiatalok társadalmi beilleszkedését és a munkavállalásra való felkészülését.

Városunkban az Ezredéves Készségfejlesztő Óvoda, Általános Iskola és Speciális Szakiskola 2002-ben kapcsolódott ehhez a programhoz. A szakiskola a megfelelő munkakészséggel rendelkező, utolsó éves diákjait készíti föl a munkavállalásra (évente 8–10 fiatal).

A munkáltatóknak és a dolgozóknak nincsenek ismereteik az értelmileg akadályozott emberek képességeiről, és sajnos, ezáltal a köztudatban negatív előítélet él velük szemben. Ezért segítenünk kell nekünk, épeknek, és lehetőséget, teret kell adnunk egymás megismerésére. A program keretében a munkáltatók (anyagi terhek vállalása nélkül) megismerkednek az értelmi sérült fiatalok munkavégző képességével, emberi adottságaival. A fogyatékosok kéthavonkénti forgásban más-más munkahelyet, munkafázist ismernek meg.

Az értelmileg fogyatékos embereknek gyakran sokkal gazdagabb érzelmviláguk és jobb kapcsolatteremtő-készségük van, mint az épeknek. Fogyatékoságukat valami különös nyitottság és bizalom ellensúlyozza. Szeretenvágyuk és barátsággra való képességük erős.

„A Munkahelyi Gyakorlat program... hidat képez az iskola zárt világa és a nyílt, felnőtt társadalom között.” (Palkovics R. N.)

Könyvtárunk három évvel ezelőtt adott először helyet a munkahelyi gyakorlásra, és azóta segíti az értelmileg akadályozott fiatalok munkához szoktatását. Együttműködési megállapodást kötöttünk az Ezredéves Speciális Szakiskolával, ebben rögzítettük a vállalásokat. A 12. évfolyamos sérült tanulók kéthavonkénti forgásban jönnek intézményünkbe, ahol különböző munkafázisokat ismernek meg.

Az értelmileg akadályozott fiatalok bérezés nélkül végzik a munkát, vagyis szakiskolai gyakorlatukat töltik a könyvtárban. Ez heti egy alkalommal, négy órában történik, kis létszámú munkacsoportban (két tanuló, egy kísérő). A fiatalok munkaideje reggel 8-tól 12 óráig tart.

A munkákat minden alkalommal megbeszéljük a kísérő pedagógussal. A feladatokat elsősorban a könyvtár vezetője beszéli meg a kísérővel. A folyamatos munkakapcsolatot szintén ő tartja a pedagógussal és a fiatalokkal. A kísérő pedagógus együtt dolgozik a tanulókkal, (akik így mintát látnak), és közben figyelemmel kíséri a fiatalok munkáját, viselkedését és adottságait.

A sérülteknek képességüknek megfelelő munkát adunk. Ilyen munka például a napilapok, folyóiratok, lemezek rendezése, a könyvek jelzetelése, a pihentető könyvek „családi állomány” betűrendbe rendezése, vagy a vonalkódok ellenőrzése. Feladat lehet még a könyvek, polcok portalanítása is, és minden egyéb, ami a könyvtári renchez tartozik.

Tapasztalatom szerint egy közkönyvtár különösen alkalmas terepe lehet az értelmi fogyatékos fiatalok munkához való szoktatásának. Fakad ez egyrészt a könyvtári gyűjtemény természetéből, ahol a dokumentumok rendezése alapja a működésnek. A könyvtári rendet naponta fenn kell tartani, mivel a dokumentum-

forgalom folyamatos. Az olvasók nap mint nap hozzák-viszik a könyveket, olvassák a folyóiratokat és egyéb dokumentumokat használnak.

A mi könyvtárunkban a napi dokumentumforgalom megközelítőleg 500 kötet. A kis könyvtárosi létszám nehezíti a folyamatos visszasorolást, így állandó restanciáink vannak. A könyvek rendezése szigorú, de viszonylag könnyen elsajátítható szabályokon alapszik, ugyanakkor mechanikus és bizonyos értelemben monoton tevékenység. Tapasztaltuk, hogy a sérültek monotoniatűrése az átlagosnál nagyobb, ezáltal képesek a mechanikus munkák folyamatos, kitartó végzésére. Az önállóság hiánya náluk pozitívként mutatkozik az irányítás elfogadása, igénylése során.

Különösen alkalmas a könyvtár a gyakorlásra amiatt is, mert feladatánál fogva befogadó intézmény. A könyvtáros személyisége segíthet leküzdeni a kezdeti szorongást, a félelmet, segíti föloldani a gátlásokat. A könyvtári légkör színes és érdekes, a folyóiratokkal és a könyvekkel való közvetlen kapcsolat sok irányban fölkeltheti érdeklődésüket.

A sérültek örömmel dolgoznak, legszívesebben a kölcsönözhető folyóiratokat rendezik. Lelkiismeretes és pontos munkát végeznek; sikerélményük is van, hiszen minden alkalommal jelezzük nekik, hogy meg vagyunk elégedve munkájukkal, és hogy nagy segítség, amit végeznek. A személyre szabott feladatokban kitartóak, és önállóságuk is fejlődik. Ilyen személyre szabott fontos munkát kapott:

- Ákos, akinek feladata a folyóiratok és hanglemezek rendezése volt. Az ő érdeklődési köre csak a versre és zenére irányult. A munkanap végén behallgathatott a lemezekbe, így motiválta őt a pedagógus. Sajátos képességekkel és lexikális tudással rendelkezett, és csodálatosan szavalt. A munkanap végén búcsúzásként nagy örömeinkre mindig elmondott egy verset. Egy alkalommal a városi szavalóversenyen I. díjat nyert, ahol a versenyzők közt egyedül ő volt sérült. Teljesítményét az épek is elismerték, és gratuláltak neki.
- Zoli féloldali láb- és felkarbénulásos volt (születés kori sérülés). Nagy akaraterővel és bizonyítani akarással, bal kézzel írta be (olvashatóan és pontosan) a könyvekbe a raktári jelzetet.
- Zsanett roma származása miatt gátlásos volt. Enyhe fokú értelmi fogyatékosága és a másság érzete nyomán kialakult lelki sérülése miatt az ő számára a könyvtár új világot nyitott. A könyvtári munkagyakorlat hatására fejlődött beszédkészsége. Pozitív változás következett be öltözködésében és étkezési kultúrájában is. Tudásvágya megnőtt. A gyakorlat során beiratkozott könyvtárunkba, és sokszor kölcsönzött könyveket.
- Ági írni és olvasni nem tudott. Állandó feladata a könyvek és polcok portalanítása volt. Mivel a térbeli tájékozódási készsége is sérült, ezért a polcra levett könyvet már nem tudta visszatenni a helyére. Viszont a könyvtári környezet szépítésében sokat ügyeskedett (virágok átültetése, locsolása).

Miután a gyakorlati idő egybeesik a könyvtár nyitvatartási idejével, a fiataloknak alkalmuk van bepillantani a könyvtár működésébe, ahol sokféle emberrel találkozhatnak, különböző szituációknak lehetnek tanúi. Lehetőség nyílik idegen emberekkel való kommunikációra, egy kis ablak nyílik előttük a világra. De ezen

az ablakon nemcsak kinézni, hanem belátni is lehet. Azt tapasztaljuk, hogy olvasóink kifejezetten pozitívan értékelik jelenlétüket. Segítenünk kell mindkét felet az elfogadásban azért, hogy a téves előítéleteket megváltoztassuk.

Könyvtárunkban három év alatt 28 fiatal dolgozott. Mindnyájan szorgalmasak voltak, munkájukkal meg voltak elégedve. Örültek a munkahelyi gyakorlásnak, és annak, hogy dolgozhatnak (pedig bért nem kaptak érte). Mi is örültünk, mivel sok mechanikus munkát tudtunk adni számukra, ezzel sokat segítettek nekünk. A mechanikus munkákat pontosan, folyamatosan, kitartóan végezték. Szorgalmukon kívül megtapasztaltuk azt is, hogy fokozottabban igénylik a gondoskodó szeretetet. Nekünk, könyvtárosoknak „csak” szeretetet és több türelmet kell adnunk munkájukért.

Könyvtárunkon kívül a városunkban eddig négy munkahely adott lehetőséget arra, hogy az értelmileg fogyatékos fiatalok bizonyítani tudják, képesek és akarnak dolgozni. Az alábbi munkahelyek segítenek a fiatalok munkához szoktatásában: Aranykorona Rt., Fevita Hűtőház, Macher Kft., Videoton Holding Rt. Plastic Vállalat.

Hazánkban a Munkahelyi Gyakorlat programot 1996–2003 között 13 iskolában indították el. Azóta 80 munkahely biztosított teret az értelmileg sérült fiatalok számára, ahol a nyolc év alatt 250-en dolgoztak. A gyakorlati modul vállaló speciális szakiskolák tapasztalata, hogy a munkahelyek elfogadták a tanulókat, megismerték és elismerték munkavégzésüket. Megkedvelték a sérülteket őszinte szeretetükért, udvarias viselkedésükért és példaadó munkafegyelmükért.

A speciális nevelési igényű diákok jól szocializálhatók, ha a munkahelyek helyet adnak a munka gyakorlására. A környezetnek több szerepet kell vállalnia esélyegyenlőségük és életminőségük javításában.

A munkához szoktatás alkalmas arra, hogy a munkáltatók megismerjék az értelmi sérült fiatalok munkavégző képességét és emberi adottságait. A munkahely a megszerzett tapasztalatok alapján már tudatosan alkalmaz(hat) munkaerőt. Szerepsére ez történt több munkahelyen a program hatására. Városunkban az elmúlt időszakban (2002–2004) nyolc értelmileg sérült fiatal tudott elhelyezkedni a nyílt munkaerőpiacon, részmunkaidős foglalkoztatásban.

Egy Williams-szindrómás fiatalember alkalmazása

Könyvtárunkban egy Williams-szindrómás, 24 éves fiatalember dolgozik napi, négy órában.

Gábor története a következő. Tíz évvel ezelőtt – ő napra pontosan tudja, mikor íratkozott be hozzánk – kísérte el édesanyja és mutatta be nekünk. Elmesélte a betegségét és minden fontosat róla, így megtudtuk azt is, hogy nagyon szeret olvasni, könyvtárba járni. Barátságos, kíváncsi természetű. Fogyatékosága többek között abban nyilvánul meg, hogy közlekedési nehézségei vannak, továbbá nem érzékeli a pénz értékét.

Ettől fogva minden nap, tanítás után – szigorúan egy adott útvonalon – jött Gábor a könyvtárba. Ekkor még a kisegítő iskola tanulója volt. Látogatásai során órákat töltött nálunk, szemlélődött, olvasott, barátkozott, szívesen ismerkedett, beszélgetett mindenkivel. A napi látogatásokból évek, illetve egy évtized lett. Egy

ideig a szülei jöttek érte, majd megtanították egyedül hazamenni. Gábornak nagyon jó a családi háttere. A szüleitől sok szeretetet, melegséget kap. Sokféle viszik, sok mindenre megtanítják. Mosolygós, kedves lénye egészen különös melegséget áraszt.

Gábort nemcsak mi, könyvtárosok, hanem az olvasók is nagyon megszerették. megszokták jelenlétét. Végtelenül udvarias, figyelmes és segítőkész. Az úgynevezett egészséges ember számára követhetetlen emlékezőtehetsége van. Mindenre és mindenkire emlékszik, és ezt ki is tudja fejezni. Jó volt látni, hogy a többi gyerekolvasó milyen természetességgel fordul felé, elfogadja nemcsak a személyét, hanem a benne lévő értékeket is. Respektálták számítógépes ismereteit, sőt igényelték segítségét.

Gábor a hosszú évek alatt elszakíthatatlanul hozzánőtt könyvtárunkhoz és a könyvtárosokhoz egyaránt. Ezek után sokat foglalkoztatott bennünket az a kérdés, mi lesz vele, ha kimarad az iskolából? Felelősséget éreztünk iránta, és mivel a szemünk előtt, mellettünk nőtt föl, tudtuk, hogy nagyon sok mindent tud a könyvtárról.

Ennyi előzményből egyenesen következett, hogy – amennyiben lehetőséget kapunk rá – Gábor legyen az első, akit alkalmazunk. Így került sor a közhasznú alkalmazásra. Nagyon nehéz volt az anyagi alap megteremtése, a könyvtár szűkös költségvetési kerete erre nem adott lehetőséget.

Végül is az Ezredéves iskola, a Munkaügyi Központ és a Városi Könyvtár vezetésével közösen sikerült elérni, hogy pályázati úton először nyolc hónapra, majd (három hónap kihagyással) 2005 márciusától egy évre mint közhasznú munkás dolgozhat napi 4 órában nálunk. A három hónap alatt társadalmi munkában dolgozott ugyanolyan odaadással és lelkiismeretesen, mint korábban.

Gábor munkába állása egyaránt nagy izgalmat jelentett szüleinek, nekünk könyvtárosoknak és neki magának. Természetesen mindenki más miatt izgult. A szülő azért, hogy ne legyen teher a gyermeke, a könyvtáros azért, mert eddig teljesen ismeretlen és felelősségteljes feladatot kapott, amihez nincs meg a tudása. Gábor pedig azért, hogy gyerekből felnőtté, olvasóból dolgozóvá kell válnia, és valami egészen új kezdődik az életében. Kezdeti botladozások után jutottunk el közösen oda, hogy mostanra egyenrangú munkatársunkká vált. Kialakult a munkaköre, könyvtári futárszolgálatot teljesít.

Munkába álláskor elkísértük őt a városon belül több könyvtárba ahonnét könyvtárközi kérésre könyveket szoktunk hozni. Sokat küszködtünk együtt, mire megtaláltuk a neki megfelelő munkákat. A társ- és kulturális intézményekbe plakátokat, meghívókat is visz.

Elsősorban e sorok írójának feladata, hogy munkáját figyelemmel kísérrje, feladatokat adjon számára.

Gáborral mindig megbeszéljük aznapi feladatait. Adottságai miatt nehezen tűri a sokáig tartó rendszerezést, a monotonitást. Viszont kommunikációs készsége, emberszerető lénye és különleges emlékezőtehetsége, valamint mozgási kényszere nagyon is alkalmassá teszi arra, hogy a városon belüli könyvtárközi kölcsönzési ügyeket intézze. Feladata még az úgynevezett külső raktáras könyvek felhozatala olvasói kérésre.

Az idáig vezető út nem volt könnyű, azt sem tudjuk, milyen buktatók állnak még előttünk, és hogy mikor ütközünk olyan emberbe, akinek nincs toleranciája, empátiás készsége, vagy „csak” irigy. Gábor pénzt kap a munkájáért (minimál-

bért), és mivel mai világunkban sok a munkanélküli, ez kelthet másokban rosszindulatot.

Csodálatos dolog látni, ahogy Gábor személyisége az elmúlt egy év alatt mennyit fejlődött. A valaha csak egy utat járó kisgyerek mára képes megtervezni az útvonalát, és a könyvtárközis könyveket hozza-viszi a városban. Felelősséggel dolgozik, visszatér a még meg nem oldott feladatokra, tervezni tud. Minden igyekezetével azon van, hogy megfeleljen, hogy örömet szerezzen, és büszke a munkájára. Már egyedül megkocsi azt az intézményt, ahol még nem volt, és elhozza a kért dokumentumot. Ő maga egy alkalommal spontán így fogalmazott: „azért jó dolgozni, mert ha viszem a könyvet, olyan jó, hogy örülnek az olvasók.”

Szülei elmondása alapján is szembetűnő a fejlődése. Otthon sok mindent (külön kérés nélkül) elvégez. Már vásárolni is tud tejet, kenyeret. Reggelente ő látja el a mozgáskorlátozott nagynénit. Tehát azt mondhatjuk, hogy a munka és az a tudat, hogy szükség van rá, megváltoztatta az életét.

Összegzés

Támogatnunk kell minden olyan kezdeményezést, amely csökkenti a fogyatékos személyek esélykülönbségét, és segíti beilleszkedésüket az épek világába. Segítenünk kell az értelmileg akadályozottak integrált munkavállalását. A sérült embercket közel kell vinni az egészségesekhez.

Segítenünk kell mindkét felet az elfogadás megélésében, a téves előítéletek megváltoztatásában és a szemléletmód váltásban. Ahhoz, hogy feltétel nélkül elfogadjuk az értelmileg fogyatékos embereket, meg kell ismernünk őket, és lehetőséget kell adnunk a kölcsönös megismerésre. Az elfogadást is meg kell tanulnunk. Szükséges segítség mellett – képességüknek megfelelő munkával – be tudnak illeszkedni a munka világába, s ezáltal a társadalomba.

Ezt bebizonyították könyvtárunkban a Munkahelyi Gyakorlaton dolgozó fiatalok. Kiváló munkateljesítményük minta lehet az épek számára is. Csak meg kell találnunk számukra azokat az egyszerűbb részfeladatokat, amelyek végzése során sikerélményük lehet. A fiatalok elfogadják a szocializációs normákat, és igyekeznek annak megfelelően viselkedni. Az esélyteremtés legjobb formája ez a program, amely napi kapcsolatot teremt sérült és ép emberek között, valamint növeli a társadalom toleranciáját. A munkához szoktatás során a zárt iskolai világuk kinyílt, és érdeklődőbbek lettek a fiatalok. A segítséget nekünk, épeknek kell megadnunk a munkalehetőség biztosításával és másságuk elfogadásával.

Hiszem azt, hogy a környezet képes elfogadni és a munkahelyek pedig képesek támogatni és befogadni a fogyatékosokat. Ennek egyik példája könyvtárunk munkája, és az olvasók elfogadó magatartása.

* * *

IRODALOMJEGYZÉK

- Bartos É. (2004): Konceptió a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátására. = Könyv Könyvtár Könyvtáros, 13. évf. 8. sz. 10–21. p.
- Bognár Zné. (2004): Az értelmi akadályozottak óvodai nevelése a kezdetektől napjainkig. Szakdolgozat. Bp.
- Borbély S. (1998): Szülők könyve: értelmileg sérült kisgyermek nevelése. Medicina K., Bp.
- Csapó E. (szerk.) (1984): Hátrányos helyzetű olvasók. OSZK. KMK, Bp.
- Chikán Cs. (2001): Esélyegyenlőség, fogyatékoság. Mozgáskorlátozottak Pest Megyei Egyesülete, Vác
- A fogyatékos emberekre vonatkozó fontosabb nemzetközi dokumentumok. http://www.valasztas.hu/nepszava03/hu/06/vf2/81_h.htm (2005 01. 29.)
- Gordosné Szabó A. (2000): Bevezetés a gyógypedagógiába. Nemzeti Tankönyvk., Bp.
- Hajnal Cs. (2005): Híd a gyermeki és a felnőtt világ közt. = Fejér Megyei Hírlap, 50. évf. 64. sz. 5. p.
- Hatos Gy. (1998): A halmozottan sérültek projektje. = Gyógypedagógiai Szemle, 26. évf. 1. sz. 44–52. p.
- Horváth T. (2004): Könyvtár az ifjúságért. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 13. évf. 3. sz. 46–52. p.
- Illés S. (Szerk.) (2000): Gyógypedagógiai alapismeretek. ELTE, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Bp.
- Kereszty Zs. (1999): Befogadó szemlélet és gyakorlat a tanítóképzésben. In: Mindenki iskolája. Sajátos nevelési szükségletű gyerekek többségi iskolában. IFA–BTF–OM, Bp. 91–104. p.
- Kolozsváry J. (2002): „Más” gyerek, „más” szülő, „más” pedagógus. Okker K., Bp.
- Márkus E., Kubinyi E. (2003): Rövid helyzetkép a súlyosan-halmozottan sérült emberek magyarországi életlehetőségeiről. = Esély, 14. évf. 6. sz. 102–108. p.
- Mezeiné Isépy M. (összeáll.) (1997): Gyógypedagógiai pszichológiai alapismeretek. Comenius BT, Pécs
- Mezey L. M. (2004): Közkönyvtár a közösség szolgálatában. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 13. évf. 5. sz. 46–48. p.
- Palkovics R. N. (2004): Munkahelyi Gyakorlat. Értelmileg akadályozott tanulók munkavállalását elősegítő komplex program. Kézikönyv, Salva Vita Alapítvány, Fekete Sas K., Bp.
- Papp I. (2004): Etikai kódex a magyar könyvtárosság számára. Háttéranyag. = Könyvtári Figyelő, 50. évf. 2. sz. 243–278. p.
- Schüttler T. (1998): Mentálhigiénés óra a sérült gyerekekkel való együttéléstről. = Új Pedagógiai Szemle, 48. évf. 10. sz. 86–92. p.
- Vanier J. (1999): Hazatérésünk. Fedezzük fel azt, ami közös mindnyájunkban. Vigília K., Bp.
- Vekerdy Zs. (1997): A sérült gyermekek helyzete Magyarországon: Küzdelem a társadalmi elfogadásért. = Esély, 8. évf. 6. sz. 51–63. p.

Lakatos Ferencné

Folyóiratfigyelőben Salgótarjában

Egy olvasótermi felmérés tapasztalatai

Előszó

Az időszaki kiadványok elemző áttekintése során legelőször is számba kell venni azokat a meghatározó és általános ismérveket, amelyek a magyar sajtó minden korszakára egyaránt érvényesek. Egyik fontos jellemzője a hazai periodikáknak, hogy általában kapcsolódnak az időszaki (napi, heti, havi) eseményekhez, időszerűek, aktuálisak, többségük hírértékű információt közvetít. Tartalmukban lehetnek általánosak, közérdekűek, és többnyire egy-egy szakterületre korlátozódnak – ami lehet művészet vagy tudomány –, illetve a politikai, gazdasági és társadalomkutatás számára jelentenek hosszú távon fontos és elérhető forrást. Napjainkban már jelentős részük nemcsak hagyományos formában érhető el, hanem elektronikus úton is rendelkezésre áll.

Folyóiratainkról és az Olvasóterem szolgáltatásairól felmérésünk Salgótarjában a Balassi Bálint Megyei Könyvtárban készült, 2005. május hónapban.

Könyvtárunkat közel 9800 felnőtt és 3100 gyermek olvasó keresi fel. Időszaki kiadványaink kurrens állománya 215 cím, plusz a Helyismereti részleg kötelese példányai.

Olvasótermünk látogatói között minden korosztály megtalálható: a délelőtti, csendesebb órákat elsősorban az idősek, nyugdíjasok használják ki, a délutáni órákat dominánsan a tanulók, a fiatalok és a fiatalabb felnőttek, valamint a munka után érkezők közönsége használja ki.

Sokféle felmérés készült már a forgalomról, a látogatottságról könyvtárunk különböző részlegeiben, többször mértük a helyben használat alakulását. Kimondottan a folyóiratok használatáról, forgásáról még nem készült statisztikánk. Nemcsak a használatot mértük, hanem kíváncsiak voltunk: azon felül amit mi tudunk kínálni olvasóinknak, még milyen igényük lenne, milyen lapot látnának szívesen könyvtárunkban. Illetve kihasználtuk az alkalmat, és kértük őket fogalmazzák meg véleményüket részlegünkkel kapcsolatban.

2004 szeptemberétől mi, olvasótermi tájékoztatók kaptuk a folyóiratok gondozását, a rendeléstől a beérkeztetésen, a reklamáción, a leltározásán át a kötetesig. Tehát minden munkafolyamat a mi kezünkbe került. Az első rendelést sikeresen lebonyolítottuk. Természetesen az év folyamán már kaptunk az olvasók részéről jelzéseket: mit szeretnének olvasni, ez vagy az miért nem jár stb. Megismertük látogatóinkat abból a szempontból is, hogy kinek mi az érdeklődési köre, mit ajánlhatunk neki. Ezért úgy gondoltuk: mielőtt megrendeljük újra a könyvtár periodikáit, megkérdezzük olvasóinkat, kikérjük véleményüket, hogy annak megfe-

lelősen tudjuk alakítani a rendelésünket, de természetesen gondolnunk kellett az anyagi lehetőségeinkre is. Ennek jegyében kezdtük el a munkát.

A felnőtt részleg folyóiratai mellett a felmérésbe bevontuk a gyermeklapokat is, ebben a Gyermekkönyvtár munkatársai partnereink voltak, ezúton is köszönet munkájukért.

Az elkészített kérdőívek három kérdést tartalmaztak:

1. Kérjük, sorolja föl a mai napon az Ön által olvasott folyóiratokat!
2. Milyen egyéb újságot, lapot olvasna szívesen könyvtárunkban? Nevezze meg címe vagy témája szerint!
3. Az olvasóteremmel kapcsolatos egyéb észrevétele, véleménye.

(Ugyanezeket a kérdéseket tettük fel a gyermekek számára, de az ő nyelvezetükhöz igazítva, tegező formában.)

A kérdőívek feldolgozása során szembesültünk azzal a ténnyel, hogy olvasóink közül néhányan nem tudják, mit jelentenek pontosan a periodika, az időszaki kiadvány, a folyóirat és az újság kifejezések könyvtári szaknyelven. A válaszok között szerepelt például ez: „Én nem olvasok folyóiratot csak napilapot.” Nézzük, hogyan is fogalmaz a szakirodalom:

Időszaki kiadvány: olyan előre meg nem határozott időtartamra tervezett kiadvány, amely egymást követő részegységekből (számokból, füzetekből, kötetekből stb.) áll, ezeket rendszerint számozásuk, keltezésük, kronologikus vagy egyéb megjelölésük különbözteti meg egymástól. Legfontosabb típusai: hírlap (napilap), hetilap, folyóirat, évkönyv, időszakosan megrendezett konferencia, sorozat.

Folyóirat: Kéthetenként vagy nagyobb időközönként megjelenő időszaki kiadvány.

A kérdőívet egy héten át minden nap kitöltöttük olvasóinkkal részlegünkben és a gyermekkönyvtárban egyaránt. Ezeknek az összegzését, a véleményeket, következtetéseket és a tanulságokat szeretnénk most megosztani olvasóinkkal.

A felmérés egy hete alatt az Olvasóterembe 112 kérdőív érkezett vissza, a Gyermekkönyvtárba pedig 15.

Lapok a mérlegen

Az első kérdésre adott válaszok alapján nézzük tehát lapjaink forgatottságát a periodicitás növekvő sorrendjében haladva.

Napilapok

Napilapjaink összesen 184 említést kaptak.

Vezető helyen a megyei lap, a *Nógrád Megyei Hírlap* áll, 40 említéssel, ez 21.7 százaléka az összes említésnek, tehát olvasóink több mint egyötöde forgatta. Ezt követi az országos napilapok közül a *Népszabadság* és a *Blikk*, egyenként 28 szavazattal, ez 15.2 százalékos forgalom az összes napilapból. Hihetnénk, hogy azok, akik olvassák a komoly, legnagyobb példányszámú lapot értékes informá-

ciókért, mintegy „desszertként” pótolják pletykaigényüket a bulvársajtóból, hiszen nagyon eltérő a két lap hírirodalma és hírértéke.

Látogatóink nemét erőteljesen jelzi a következő lap: a *Nemzeti Sport*: 22 szavazatot kapott. Ugyanennyit szavazatot kapott még a *Magyar Nemzet*. Ez 12-12 százalékos forgalom.

Meglepő, hogy az *Expressz* csak 6,5 százalékos pontot kapott (12 említés), pedig szinte külön olvasói tábora van (munkanélküliek, ingatlan keresők, hirdető, társkeresők stb.).

A 2004 novemberében léteért küzdő, majd megújuló, bár „összement” *Magyar Hírlap* is mindössze 6,0 százalékos pontot (11 szavazatot) mondhat magáénak. Elgondolkodtató: ebből a lapból kell-e hogy járassunk még egy példányt, vagy válasszunk egy forgatottabb újságot.

Ezután a *Népszava* következik 10 említéssel, ez 5,4 százalékos forgatottság.

A sors a két gazdasági napilap zárja, szinte azonos olvasottsági számmal: a *Napi Gazdaságot* 6-an (3,3%), a *Világ gazdaságot* 5-en (2,7%) vették kézbe egész héten. Ezek igen drága lapok, ennek tükrében szükség van-e mindkettő előfizetésére?

A *Metro* újságot, ami ingyenes, így a városban több helyen is hozzáférhető, alig említették olvasóink (4 említés).

Hetilapok

Hetilapjaink összesen 78 említést kaptak.

A hetilapok listáját a *HVG*, azaz a *Heti Világ gazdaság* vezeti 10 említéssel. A lap csütörtök reggel érkezik, sokan ezért járnak be, a társlapokat is ekkor olvassák el, nemcsak hetiket (pl. a *Figyelő*), hanem havilapokat is (pl. *Cash Flow*). Következő az *Élet és Tudomány*, 6 említéssel, 5-tel az *Autópiac*, majd a *168 Óra*, s végre egy női magazin: a *Nők Lapja*, amit viszont már csak négyen említettek. Következnek sorban a közéleti hetilapok, amelyeket pártállásra való tekintet nélkül szintén igyekszünk teljes skálán kínálni: *Magyar Narancs*, *Magyar Fórum*, *Heti Válasz*, mind 4 említéssel szerepel.

Forgatott a *Képes Újság* és az *Élet és Irodalom* is, mindkét lapot hárman nézték át, majd ezeket követi a *Sport plusz Foci*, a *Magyar Demokrata*, a *Figyelő*, és a *Szabadság*. A felsorolásból egyetlen hetilapunk sem maradt ki: a *Tallózó*, a *Szabad Föld* és a *Köznevelés* is talált magának egy-egy olvasót a héten.

Hetilapjaink tehát forognak, mindegyiket keresik olvasóink. Igénylik, hogy időben itt legyenek, azon a napon, amikor az újság megjelenik: a *Nők Lapja* kedden, a *HVG* csütörtökön, az *ÉS* pénteken. Ez pontos egyeztetést kíván a Magyar Postával, a kiadóval, és a késésre való azonnali rákérdezést, hogy hiteles tájékoztatást kapjanak olvasóink: nem nálunk akadt el a lap.

Forgatják idegen nyelvű lapjainkat is: a *Sternt* 3-an, a *Newsweeket* 2-en olvasták a héten – bármennyire is drágák ezek a lapjaink, szükség van rájuk, érdeklődés van irántuk, hiszen egyre többen tanulnak nyelveket, írnak idegen nyelven szakdolgozatot.

Havilapok

Havilapjaink összesen 39 említést kaptak.

A havonta megjelenő lapok érkezése sokszor kiszámíthatatlan. Ráadásul, a nagyon kedvező előfizetési lehetőség miatt általában a Könyvtárellátó Kht.-től rendel-

jük őket, ez a cég pedig csak kétszer szállít egy héten. Sajnos, gyakran előfordul, hogy utcai hírlapárusoknál már kapható a lap, hozzánk pedig csak egy hét–tíz nap késéssel érkezik meg. Telefonon rendszeresen reklamáljuk ezeket a lapokat, de gyakori válasz: a nagy terjesztő cégek sem kaptak még a kiadótól. Ilyenkor türelmet kérünk olvasóinktól – szerencsére többségük megértő –, és ha megjön a lap, máris adjuk nekik, felhívjuk rá figyelmüket. A személyes kapcsolatokon, az odafigyelésen rengeteg múlik: így várhatunk el és kapunk mi is több türelmet olvasóinktól.

Havilapjaink közül legtöbbet a *HTM-et* (*Hegyiturista Magazin*) és a *Gyöngyöt* forgatták. A *HTM* a régi *Turista Magazin* és még két (számunkra nem járó), hasonló témakörű újság összevonásából indított szép, színes, gazdag és igényes kivitelű lap. A hegymászástól a barlangászatig minden földrajzi képződmény meghódításával, feltérképezésével foglalkozik. A *Gyöngy* szintén igényes magazinná vált az utóbbi időben: fel kellett vennie a versenyt a piaci kihívásokkal, s ez jót tett a lap struktúrájának: szélesedett a látóköre. Mindkét lapot hatan olvasták a héten. Öt szavazattal jár nyomukban a *História*, alig kevesebben forgatták a *Rubicont*: mindkettő történelmi ismeretterjesztő magazin. Szívesen olvassák középiskolások is a tananyag kiegészítéséhez, és gyakran vannak tematikus számai, amelyek több oldalról és a legújabb kutatások tükrében világítanak meg egy-egy témát. A *CHIP* számítástechnikai magazint négyen, míg a hasonló témájú *Computer Panorámát* csupán egy fő forgatta.

A földönkívüliekkel, parajelenségekkel foglalkozó lapunk, az *UFO-magazin* is előkelő helyen szerepel, mutatja ez a téma iránti keresletet. Ugyanilyen felkapott téma az „érezzük jól magunkat lelkileg, testileg”, azaz a *Wellness-újság* is, amely a nyár közeledtével – lévén tele wellness-hétvége hirdetésekkel – szintén felkapott és olvasott lapunk volt. Nyomában toporog a *Praktika* is, a nyári szünidőre teli s teli jobbnál jobb „csináld magad!”-ötletekkel: hárman is kézbe vették. Egnél többen említették még a *Pályázatfigyelőt*, a *Mozgó Világot*, a *Családi Lapot*, amely a Vöröskereszt kiadványa. A *Videopraktikát* – ez a Zenei részlegbe jár – gyakran áthozták a mi részlegünkbe, együtt olvasni a többi lappal. Az utóbbi évek szintén igényesen megújult szakmai lapja, az *Új Pedagógiai Szemle* is forgott a héten, valamint az *Új Művészet*, az *Új Elixír* és a *Kritika* egyaránt két említéssel szerepelt. Havilapjainkat említés szintjén mind vizionáltuk a kérdőíveken, de meglepő tapasztalatra tettünk szert: az állományvédelem végett papucsban a munkaasztalon tartott lapok kevesebb említést kaptak, mint számítottunk rá – illetve, amennyi pénzt költünk rájuk. Megfontolandó, hogy vállalva a kockázatot, kitesszük őket a polcokra – bár az *Iffjúsági Magazin* épségben maradása alátámasztja kezdeményezésünket, valamint az, hogy most már nem tűnnek el a frissen megérkezett lapok, mint számos esetben e megoldás előtt –, vagy kitalálunk népszerűsítésükre valamilyen jó megoldást. A polcos elhelyezést talán egy másik érdekes tapasztalat is alátámasztaná: találat érkezett számos olyan lapra, amiből csak mutatványszámok voltak a polcokra kitéve. Tehát ami szem előtt van, arra „minden-évöként” csapnak le az olvasók! A papucsban tartott lapok ábécés helyén a polcokon ugyan ott van a felirat: „Kérje a könyvtárostól!”, de törzsolvásóink már azt is tudják, kérniük sem kell, csak kivenni a papucsból, majd visszatenni. Sok olvasónknak, az újaknak például, vagy akiket nem láttunk még a „papucs” környékén, külön is felhívjuk a figyelmét ezekre a lapokra, mégis, sokan – mint a felmérésből kiderült – nincsenek tudatában, hogy nekünk vannak ilyen lapjaink. És

ez a második kérdésre adott válaszokból is kiderült: megneveztek lapot, hogy szívesen olvasnák, ha járna – holott jár.

Egyéb folyóiratok

E kategóriába soroltuk mindazokat a lapjainkat, amelyek a heti, illetve havi gyakoriságtól eltérő periodicitással érkeznek: a kétheti (pl. *Autó-Motor*), a kéthavi (pl., *Magyar Iparművészet*), a negyedéves lapokat és a közlönyöket, amelyek közül a *Magyar Közlöny* rendszeresen jön, a *Kulturális* és az *Oktatási* pedig a hónap első, illetve második felében.

Legtöbbet az *Autó-Motor* magazint forgatták: kilenc említést kapott.

Május végén sokan olvasták és kifejezetten keresték, várták az Oktatási Közlönyt: a pedagógusállások, óvodai és iskolai helyek meghirdetése okán. Jelentős szavazatszámot kapott még a *Szép Házak* magazin, amit ajándékba kapunk (5 jelölés); a *Múltunk* című politikatörténelmi folyóirat, és a témájában merőben más *Feng Shui-magazin* egyaránt 3 említést kapott. Egynél többen forgatták még a *Magyar Közlöny* aktuális számait, illetve a *Földgömb* című, szép természetfotókkal gazdagon illusztrált lapunkat. További 9 kiadvány kapott még egy-egy említést.

Ami igazán fájó: az igényes irodalmi lapok (*Alföld, Holmi, Tiszatáj, Beszélő, Bárka, Palócföld*), amelyekben a kortárs magyar irodalom jelenik meg, nem kapnak egyetlen említést sem. Mai irodalmi életünk lenyomatának megőrzéséhez egy-egy középiskolai feladathoz, országos vagy helyi pályázathoz nélkülözhetetlenek ezek a lapjaink, nem mondhatunk le róluk.

Hasonló mondható el a többi igényes szakmai lapról is, bármilyen területet nézünk is meg: munkaügy (*Munkügyi Szemle*) vagy gazdaság (*Pénzügyi Szemle*), vezetéselmélet (*Vezetéstudomány*) vagy kisebbségkutatás (*Regio*); visszamenőleg nagy a keresettségük és nagy örömet okozunk vele, ha azonnal kézbe tudjuk adni. Az pedig nekünk, könyvtárosoknak is nagy segítség, hogy egyre több lap és egyre több cikk teljes szöveggel is fenn van a világhálón, és remek keresők (pl. a MA-TARKA) segítik bennük a visszakeresést.

Kérdőíves felmérésünk második pontjában arra voltunk kíváncsiak, olvasóink milyen egyéb újságot, lapot látnának szívesen könyvtárunkban. Itt címet, illetve témát is megnevezhettek, szabadon, tehát nem egy általunk választott listából kellett választaniuk. Mi magunk is meglepődtünk, milyen színes igénylistát kaptunk kérdésünkre válaszul!

Legtöbben a szabadidő eltöltéséhez szeretnék szélesebb körben ötleteket kapni: testépítéssel, biciklizéssel, szabadidős sportokkal – extrém sportokkal is –, természetjárással, utazással, főzéssel, kertészkedéssel foglalkozó lapokat látnának szívesen. Nagy igény mutatkozott az otthoni, lakáshoz kötött szabadidő eltöltéshez használható technika iránt is: DVD-s magazinra, házimozival kapcsolatos újságokra lenne igény. Mindezek végül is egy közművelődési könyvtár profiljába erőteljesen beleillenenek.

Mások több idegen nyelvű lapot szeretnék olvasni nálunk, főként művészeti, természettudományos témájúakat. Ezekről, sajnos, már most azonnal tudjuk, hogy az árak miatt csekély lehetőség lesz megrendelni őket.

A megélhetési lehetőségek beszűkülésével egyre többen keresnek állást, munkahelyet a városban. Ezek az igények óriási keresletet jelentenek a hirdetési új-

ságok gazdagabb kínálatának irányába. Számos olvasónk nap mint nap a friss hirdetési újság végett látogatja könyvtárunkat. Az Expressz napi 99.– Ft, a napilapok, amelyek szintén hoznak hirdetéseket, 100.– és 150.– Ft között szóródnak. ez heti átlagban már ötszáz forint.

A pletykalapokból, sztorizós–kibeszélős újságokból is többet szeretnének olvasóink: *Best*, *Story magazin*, *Kiskegyed*, *Sztárok* – sorolták a kérdőíveken, és ezek napi testvérei: a *Mai lap*, *Színes mai lap*, *Mai nap*. Nekünk jelenleg e körben – mint írtuk – a *Blikk* jár.

Feltételezhetően férfi olvasóink többsége örülne még több igényes férfi magazinnak: a *CKM*, *FHM*, *Playboy*, *Brigitte* magazinok címeit írták le.

Jóleső érzés volt azonban arról is olvasni, hogy az igényes irodalmi, művészeti, képzőművészeti lapok iránt mégis van igény: olvasnának nálunk *Poliszt. 2000*-et. „bölcseleti, filozófiai”, sőt zenei lapokat is hiányoltak néhányan, bár azok teljes skálája megtalálható a Zenei részlegben. Propagálásukra tehát figyelniünk kell!

Lapjaink választékáról az általános véleményt nagyon szépen fogalmazta meg egyik olvasónk: „részemre megfelelő a könyvtár újságaikkal való ellátottsága”. Megfogalmazódott azonban ez is: „az újságok választéka jónak mondható, de a napilapokból kevés az 1 példány”, és fel is sorolja, melyikre gondol: Magyar Nemzet, Nemzeti Sport – ez utóbbi lapért reggel 10 órakor közelharcot vívnak férfiolvasóink.

Aztán egyszer csak a király lelepleződött: „minek kérdezgetnek olyasmit, amit pénz hiányában úgysem tudnak teljesíteni?” – írta le egyik olvasónk a meztelen igazságot.

Mi azért úgy érezzük, nem volt haszontalan a felmérés, és ha jövőre ezek tükrében sikerül a megrendeléseinket kicsit is változtatni, olvasóink is osztani fogják véleményünket.

Gyermeklapok

A Gyermekkönyvtár folyóirat-állománya szépen kiszélesedett, bővült az utóbbi egy-két évben. Mondhatjuk, lefedi a piaci kínálatot, igényességében és választékában egyaránt. A kollégák készségesen segítik munkánkat a folyóiratpiaci figyelmével: a keresetteket megrendelik, a kevésbé forgókat lemondják.

Közel 15 lap, amelyek a kifejezetten tinikről és tiniknek szólnak – *Witch*, *Popcorn*: ezek szövegben és képből is a korosztály elvárásainak felelnek meg – mellett természettudományos, számítástechnikai, irodalmi lapokat is forgathatnak a gyerekek.

Legtöbb jelölés a *13 – A szerencsés tinik magazinja* című újságra érkezett, de – néhány kivételtől eltekintve – mindegyik lap talált magának olvasót a kérdezett héten. Sajnos, akadt azért olyan is, amely nem: fájó, hogy ezek között van a *Kincskereső*. Így már nem csodálkozunk annyira, hogy irodalmi lapot a felnőtt olvasók sem említettek. És természetesen előfordulnak a speciális igények, amelyek az egekig szöknek: a számítástechnikai lapok arzenálja, valamint a gyereksztárokról szóló újságok.

A helybenhasználat mérésére 2004 májusából is álltak rendelkezésünkre adatok. A helyben használt dokumentumtípusok (könyv, folyóirat, hangzó dokumentum, elektronikus adathordozó, egyéb) forgalmát mértük akkor.

Jelenlegi felmérésünket összevetve a tavalyi adatokkal, a folyóirataink forgalmának jelentős növekedését tapasztaltuk: 2004 májusában egy hét alatt 236 jelölés, míg 2005 májusában ugyanezen időszak alatt 301 jelölés érkezett olvasóinktól a lapokra. Ez 28,0 százalékos növekedést mutat, aminek nagyon örültünk és talán ennek egyik oka a lapok választékának bővülése, a többi okra pedig az alábbiak is választ adhatnak.

Olvasói elégedettség

A kérdésre (Az Olvasóteremmel kapcsolatos egyéb észrevétele, véleménye) adott válaszok értékelésénél próbáltunk a válaszokból csoportokat alkotni, az érdekesebbeket kiemelni.

1. Az Olvasóteremmel kapcsolatos megfogalmazások, vélemények

Mint már jeleztük: 112 kérdőívet kaptunk vissza (100,0%).

112-ből 28-an adtak jellemzést, véleményt az Olvasóteremről (25,0%).

28-ból 19-en válaszoltak tömör megfogalmazásban, utóbbiak közül:

8-an „Elégedett vagyok”.

2-en „Tökéletes, minden jó”.

2-en „Klassz, így jó ahogy van”.

7-en találták kényelmesnek, csendesnek, kulturált helynek.

28-ból 9-en bővebben fejtették ki véleményüket, mondandójuk lényege:

5-en második otthonuknak tekintik a könyvtárat, ezen belül az Olvasótermet:

– A könyvtár legértékesebb részének tartják.

– Csak pozitív tapasztalataik vannak.

(Egyet kiemelnék szó szerint is: „Ha éppen rosszkedvvel érzem, akkor is jó hangulatban távozom.”)

4-en pedig részlegünk környezetére vonatkozólag tettek pozitív utalást, amelyben nyugodtnak, otthonosnak, tisztának tartják. (Egy-két kiemelés szó szerint: „Az ember oda tud figyelni az olvasnivalóra”; „Megfelel az olvasással, kikapcsolódással kapcsolatos igényeknek”.)

2. Folyóirattal kapcsolatos vélemények, kérések

Az első és második kérdésnél kértük olvasóinkat, hogy ott fogalmazzák meg az újságokkal kapcsolatos igényüket, kérésüket, de valaki a 3. kérdésnél tette meg ezt. A választékot megfelelőnek tartják, kiegyensúlyozottnak, bőségesnek és a keresett folyóiratokat megtalálják.

3. A könyvtárosok munkájának értékelése

112-ből 20-an fogalmazták meg véleményüket az itt dolgozókkal kapcsolatban (22,0%).

8-an adtak tömör, egyszavas választ: „Problémamentes, szívélyesek, segítőkészek, szolgálatkészek, otthonosságot teremtenek”.

12-en több mondatban, részletesen is kifejtették véleményüket: „Köszönet a könyvtáros hölgyeknek a szakzerű, udvarias, minden igényt kielégítő szolgálta-

tásaikért.” „Még az elkényeztetett ember is otthon érezheti magát. Talán csak egy büfé hiányzik.”

2-en voltak pozitív véleményen, nemcsak az olvasóteremben dolgozókkal kapcsolatban, hanem összkönyvtári vonatkozásban is: „A dolgozók magas színvonalon teljesítik munkájukat, ez maradjon a jövőben is így, észrevételem az összes dolgozóra vonatkozik.”

2-en nem a szokványos megfogalmazással illették az itt dolgozó könyvtárosokat, hanem a személyzet kifejezést használták. Többen fogalmazták meg azon véleményüket, hogy a kérdésekre pontos, lényegre törő választ kaptak.

4. „Egyéb”

Az utolsó kategóriának az egyéb elnevezést adtuk, ami nem jelenti a válaszok elhanyagolhatóságát, lényegtelenségét. Az egyéb elnevezést inkább a feleletek sokszínűsége miatt választottuk, amelyek inkább az egész könyvtárra és az olvasóközönségre vonatkoznak.

112-ből 16-an fogalmazták meg véleményüket magára a könyvtárra vonatkozóan, illetve az olvasóközönséggel kapcsolatban. (18,0%)

2-en több napilap példányszámát emelnék, mert nem jutnak hozzá akkor, amikor szeretnék. (pl. Nemzeti Sport, Népszabadság és a megyei lap). A felmérés során számunkra is világossá vált, melyik napilapból kellene több példányt járnatni. Tulajdonképpen ezekre az észrevételekre voltunk kíváncsiak.

5-en hiányolják a légkondicionálót és a biztonsági őr, több számítógépet tartának fontosnak, és nem utolsó sorban növelnék könyvtárunk nyitva tartását.

Olvasóink társaikkal szemben is fogalmaztak meg véleményt: 9-en – kritizálták, és zavaró körülményként említették meg a mobiltelefonok használatát.

A gyermekkönyvtárból 15 db kitöltött kérdőívet kaptunk vissza.

A gyerekek egyszerűen, tömören fogalmazták meg véleményüket, sokszor egy-egy válaszokat kaptunk: „Szeretem, szeretek ide járni; Nagyon jó; Jó, kellemes hely; Segítőkések a könyvtárosok és az emberek”. Találunk a felnőttekkel megegyező véleményt is, miszerint „egy újságból több példány is járhatna”.

Összegzés

Sok-sok tanulsággal szolgált ez a felmérés mindennapi munkánkhoz. Számos kellemes meglepetés is ért bennünket, no és persze jóleső érzéssel olvastuk az elismerő szavakat munkánkról. Mindez rengeteg erőt ad továbbiakhoz a folyóiratokkal való foglalkozás, a lap-piacok és természetesen az olvasói igények követése tekintetében.

Máté Lászlóné–Nagy Mónika–Zalánfi Zsuzsanna

Készül a Könyvtári Minerva új, elektronikus kiadása!

A cím nem egészen pontos, de talán arra jó, hogy felfigyeljenek rá a könyvtárosok és könyvtárhasználók: a könyvtárak adatainak nyilvántartása ügyében valami készül.

A kollégák bizonyára jól ismerik a hazai könyvtárak és szolgáltatásaik számbavételére törekvő háromkötetes adattárat, a Könyvtári Minervát. A magyar könyvtárak szolgáltatási kalauzának eddigi utolsó, mindeddig legteljesebb kiadása 1997-ben jelent meg, és az 1996. évi állapotokat tükrözte. Már az azóta eltelt csaknem egy évtized is azt jelzi, hogy a háromkötetes kiadványban foglalt adatok, információk azóta igen sok vonatkozásban változhattak, elavultak, mindenképp kiegészítésére, megújításra szorulnak. Változott azóta a könyvtárak helyzete abban a tekintetben is, hogy egyre több könyvtár – a nagyobbak mindenképpen – rendelkezik számítógéppel és internet-hozzáférési lehetőséggel.

Úgy gondoltuk, ez a tény önmagában véve is nagyobb lehetőségeket, kézenfekvő informatikai eszközöket nyújt a könyvtári szolgáltatási kalauz megújításához. Reménykedhetünk benne, hogy – ha elkészül – a könyvtárak mind teljesebb köre számára korlátozás nélkül hozzáférhetővé, kezelhetővé, áttekinthetővé válik majd a Könyvtári Intézet honlapján a Könyvtári Minerva adatbázis változata, amely még azzal a vonzó tulajdonsággal is rendelkezik, hogy rendszeresen és viszonylag könnyűszerrel karbantartható, adatai rendszeresen frissíthetők. Forráshiányos időkben célszerű ilyen megoldásban gondolkodni a nyomtatott változat megjelenítése helyett, amely a magas papír- és nyomdaköltség miatt csak korlátozott mértékben tölthető be a friss információszolgáltatás szerepét, magyarul: nem lehet folyamatosan nyomon követni a változásokat, nem lehet évről évre újranyomni.

Ugyancsak az informatikai eszközök bővülése teszi lehetővé, hogy azoktól a könyvtáraktól, amelyek internetkapcsolattal rendelkeznek, az adatokat is az interneten keresztül kérjük be. Tehát az adatgyűjtés részben internetes adatlapon történik, azokat a könyvtárakat pedig, amelyeket ilyen módon nem érünk el, a hagyományos, postai úton, kérdőívvel keressük meg, az internetes adatlapok feltöltését a kitöltött kérdőívek alapján pedig mi végezzük el.

Az internetes adatgyűjtéshez felhasználjuk a régi Könyvtári Minerva nálunk azóta is tárolt adatait, adatlapjait. Ha a könyvtár korábban szerepelt a kiadványban, most az adatlapot kitöltő könyvtárosnak nem lesz más dolga, mint módosítani, javítani, kiegészíteni a kitöltési útmutató alapján a saját könyvtárának adatait. A Könyvtári Minerva adatbázis abban az értelemben összekapcsolódik a nyilvános könyvtári jegyzékkel, illetve adatbázissal, hogy az ott történt és a jövőben is történő változások „automatikusan” átkerülnek a Könyvtári Minerva adatbázisba is. Egy-egy könyvtár a Könyvtári Minerva adatgyűjtésének fázisában kizárólag a saját adatlapjához férhet hozzá, a körlevélben megadott azonosítója segítségével. Az adatbá-

zisban korábban nem szerepelt könyvtárak természetesen „tisztá lappal” indulnak, és maguk töltik ki teljes egészében az adatlapot.

Mely könyvtárak szerepelnek a készülő Könyvtári Minerva adatbázisában? A könyvtárak lehető legszélesebb körét szeretnénk bevonni az adatgyűjtésbe, tehát az nem korlátozódik csak a nyilvános könyvtárakra, hanem szeretnénk, ha a nem nyilvános könyvtárak is szerepelhetnének benne, tekintettel azokra a nagy értékkel bíró, a maguk nemében páratlan gyűjteményekre és szolgáltatásokra, amelyekkel az egyházi, a múzeumi könyvtárak, nagyobb iskolai könyvtárak stb. rendelkeznek. Az adatgyűjtés több lépcsőben történik meg majd, reményeink szerint 2006 első harmadában szeretnénk minden könyvtárat elérni, megtalálni, amelyik a statisztikai adatszolgáltatásban szerepel, de emellett a könyvtári statisztikából egyébként kimaradó iskolai könyvtárakra is (a nyilvános könyvtárakra mindenképp) számítunk.

Mire jó mindez?

Ahhoz, hogy erre a kérdésre választ adhassunk, egy kicsit távolabbról kell kezdeni. A Könyvtári Intézet Gyűjteményszervezési osztálya az ODR-tagkönyvtárak együttműködésének javítása céljából eredetileg egy olyan gyűjtőkori adatbázis létrehozásán gondolkodott, amely áttekintést adna a könyvtárak által gyűjtött szakterületekről, dokumentumtípusokról. Ebből a gondolathoz nőtt ki a Könyvtári Minerva megújításának terve, amelyben természetesen a gyűjtőkörre vonatkozó adatok is szerepelnek.

A Könyvtári Minerva internetes változatával olyan adatbázist szeretnénk létrehozni, amelynek legfontosabb adatai (elsősorban gyűjtőkori, könyvtárhasználati megközelítésből) a világhálón keresztül bárki számára elérhetőek, legyen az a könyvtárközi dokumentumszolgáltatás oldaláról bizonyos szakterület irodalmát, vagy akár konkrét művet kereső könyvtáros, vagy egyszerű olvasó, aki arra kíváncsi, kérésével melyik könyvtárhoz fordulhat, melyik intézmény milyen szolgáltatásokat, könyvtárhasználati lehetőségeket nyújt számára. Az, hogy konkrét műre is lehessen majd keresni az adatbázis segítségével, egyre kevésbé látszik vágyalomnak: terveink szerint az adatbázisból közvetlen kapcsolat, belépési lehetőség nyílik az érdeklődők számára a könyvtárak (és hál’ istennek egyre több könyvtár) számítógépes katalógusaihoz, honlapjaihoz is.

Ugyanakkor ez az adatbázis „természetesen” nem csak a könyvtárak gyűjtőköréről és a könyvtárhasználati lehetőségeiről, feltételeiről tájékoztat majd: a statisztikai jellegű adatok (az állomány nagysága, az éves gyarapodás mértéke stb.) kivételével szinte teljes egészében meghagytuk a Könyvtári Minerva korábbi adatszoportjait – azok bármelyikéről lehet tájékozódni majd az adatbázisból. A statisztikai adatok megismétlését itt fölöslegesnek ítéltük, hiszen azok évről évre frissülnek, és megtalálhatók az ugyancsak a Könyvtári Intézetben készülő, az intézeti honlapra is felkerülő és kiadvány formájában is megjelenő országos Könyvtári Statisztikában. (Más kérdés, hogy hosszabb távon tervezzük a Könyvtári Intézetben épülő – pl. statisztikai, nyilvános könyvtári – adatbázisok összevonását egy közös keresőfelületre, oly módon, hogy az egy könyvtárhoz tartozó, de különféle forrásokban szereplő adatok összekapcsolhatóvá váljanak.)

Milyen adatok szerepelnek majd az adatbázisban?

- A könyvtár azonosító adatai: neve, magyar és idegen nyelvű névváltozatai, a könyvtártípus megnevezése, nyilvános vagy nem nyilvános könyvtár, alapításának éve, fenntartója, a könyvtár alapfeladatai, a vezető neve és címe;

- Elérhetőségei: postacíme, telefon- és fax-számai, e-mail címei;
- A könyvtár gyűjtőkörének megnevezése;
- A gyűjtött dokumentumtípusok felsorolása;
- A könyvtár hagyományos és elektronikus katalógusainak (és webcímeinek) felsorolása;
- A könyvtár szolgáltatásai és minősítésük (pl. alap, központi, tájékoztató stb.);
- A használat nyilvánosságának foka;
- A nyitva tartás ideje és rendje;
- A könyvtár honlapjának elérhetősége;
- A könyvtárban használt szoftverek (elsősorban integrált rendszerek);
- A könyvtár által készített és működtetett adatbázisok;
- Saját kiadású (elsősorban időszakos megjelenésű) dokumentumok felsorolása;
- A könyvtár által működtetett alapítványok;
- A könyvtár tagsága a szakmai szervezetekben;
- A könyvtár kiadói és digitalizálási tevékenységének számbavétele.

Mit remélhetünk még az adatbázistól?

Megbízható információforrást, tájékozódási lehetőséget egymás munkájáról; a rendszeres adatgyűjtés és az adatok frissítésének lehetőségét; adatszolgáltatást a könyvtár-politikai célkitűzések és támogatások megalapozásához; újabb értékes bemutatkozási lehetőséget a legszélesebb szakmai közönség és a könyvtárhasználók előtt. Az adatbázis flexibilitása, bővíthető volta lehetővé teszi azt is, hogy újabb és újabb adatszóportokkal bővüljön a kérdések sora, mindenkor a könyvtáros szakma újabb kihívásainak, igényeinek megfelelően (gondoljunk csak arra, hogy ezzel a módszerrel lehetővé válik a könyvtárak informatikai ellátottságának rendszeres felmérése, vagy annak feltérképezése, hogy mely hazai könyvtárak rendelkeznek muzeális értékű könyvtári dokumentumokkal – de a sor igény szerint bármikor bővíthető).

Ez a részben – és reményeink szerint egyre nagyobb részben – internetes adatgyűjtési forma lehetőséget nyújt a könyvtáraknak arra is, hogy adataikat, a könyvtár működésében, szolgáltatásiban történt változásokat a megadott (és önmaguk számára feljegyzett) azonosító segítségével bármikor rávezzék a saját adatlapjaikra, azokat „naprakészen” tudják tartani, és így a könyvtáros szakma is a legfrissebb adatokról, fejleményekről tájékozódhat. A folyamatos (ön)frissítés lehetősége mellett évente egyszer erre fel is fogjuk kérni a kollégákat, hogy az adatbázisban minden érdelődő megbízható, jól tájékoztató információkkal találkozzék. Mindezek figyelembevételével kérjük a könyvtáros kollégák együttműködését, hiszen szép és nagyra törő elképzeléseinket csak a közreműködésükkel, segítőkész együttműködésükkel tudjuk megvalósítani, remélhetőleg, a könyvtáros szakma egészének hasznára és szolgálatára.

Hölgyesi Györgyi

Ünnepeltek a könyvtárosok Somogyban?

*„A nagy elődök emlékére készítette e képet –
a kisebb utókor, jelenbe idézni a régieket.”*

(a csurgói gimnázium alapítási képének
felirata 1939-ből)

Nagy számban jöttek össze 2005. november 22-én a kaposvári Megyei és Városi Könyvtárban a szakma képviselői, hogy emlékezzenek, hogy együtt gondolkodjanak, hogy értékes előadásokat hallhassanak Somogyország első megyei könyvtárának alapítójáról – gróf Festetics Lászlóról, a könyvtári mecenatúráról, a vármegye könyvtárának történetéről, Sárközy István könyvtáráról és a könyvtártörténeti kronológiák fontosságáról.

Már a rendezvényre szóló meghívó rendhagyó tipográfiája is sejteni engedte, hogy tartalmaz előadásoknak leszünk részesei. Az emelkedett hangulathoz az is hozzájárult, hogy a meghívó külső borítóján a korabeli jegyző kézírásos faximilójét láttuk, *„Gróf Festetics László méltósága ezer ezüstforintot adományoz oly célra, hogy az Nemes Vármegye kebelében felállítandó, a nemzeti nyelv és művelődés csinosodására szolgáló könyvtár felállítására fordítasson.”*

Szokatlan címmel kezdem a beszámolót, hiszen egy ünnep nem kérdőjelezhető meg senki számára. Vagy mégis? A nap programja közben gondolkodtam el azon, milyen lehetett a hangulat Kaposváron 180 évvel ezelőtt, amikor a megye első emberei, köztük a Festetics család sarja – apja példáját követve – nem sajnált ezer ezüstforintot letenni, hogy a jövőt alapozza meg. Bizonyára ott tolongott az akkori megyei vezetés a tömegben, és a főispán úr is azon volt, hogy Somogy kulturális lemaradásának megszüntetését elősegítse. Nem is beszélve arról, hogy szégyen lett volna Kaposvárnak, hogy a megyében már Csurgón is működött könyvtár a Sárközy család adományaiból, ott pedig már több mint egy évtizede útjára indult a gimnázium, de a városnak még nem volt könyvtára.

Bizonyára elgondolkodott a mai megyénk és megyei jogú városunk vezetése is, akiket dr. Sárdi Árpád, a megyei közgyűlés alelnöke és Hausz Árpád, a megyei jogú város kulturális irodaigazgatója képviselt az ünnepen. Méltán remélhetjük, hogy a 180 éves évfordulóra a polgármester ajándékként átadott gravírozott tál csak a kezdet lesz az ajándékozások sorában, és mai életünk vezetői legalább annyit áldoznak a kultúrára, mint a néhány száz évvel ezelőtt politizáló elődeik.

A köszöntők után Varga Róbert könyvtárigazgató örömmel és köszönettel vette át a kortörténeti relikviát, és megígérte, hogy abban a vitrinben fogják el-

helyezni amelyet az olvasótérben állítottak fel, és amelyben a könyvtár eddig kapott kitüntetéseit, ajándéktárgyait, elismerő okleveleit őrzik, majd a konferencia elnökeként bevezette az első előadást, amely a könyvtári mecenatúráról szólt.

Megtisztelő volt a szakma képviselői számára, hogy az előadók sorában köszönthettük dr. Monok Istvánt, az OSZK tudós főigazgatóját, aki gazdag áttekintést adott a kora újkor arisztokráciájának művelődésszervező szerepvállalásáról, hiszen ők voltak azok, akik megeremtették a magyar kulturális intézményrendszer alapjait. Szomorú volt hallani, hogy az európai könyvtermés a török időkben gyorsabban és nagyobb mértékben áramlott be hazánkba, mint a későbbi, a XVII–XVIII. századokban. Mária Terézia és II. József időszaka fontos volt a magyar könyvtárak életében. A főurak friss irodalmat gyűjtöttek, sokat tettek a közkönyvtárak megalapozásáért, esetleg anyagi áldozatot is vállalva. Az előadás lendülete és alapossága jól bevezette a következő, Somogy könyvtártörténetével foglalkozó referátumokat.

A mecenatúra szép példájáról hallhattunk Violáné Bakonyi Ibolya csurgói könyvtáros tanár előadásában, aki Sárközy Istvánt és korabeli könyvtárát mutatta be a hallgatóságnak. Az irodalompartoló alispán, Csokonai barátja a vidéki birtokos nemesség szűkebb, fejlettebb ízlésű rétegéhez tartozott. Nemcsak adományokkal támogatta a megye első közkönyvtárát, de ő volt ennek első katalogizálója is. Fényképeket láthattunk a Sárközyekről, kincseikről; a könyvtárunk kéziratos katalógusát és a rekonstruált könyvtár néhány polcát az előadás bemutatójában megnézhettük.

Az előadó látványosan és szépen oldotta meg feladatát A szűkre szabott időkeretek között izgalmas rezüméjét adta a mintegy 120 oldalas, CD-melléklettel megjelent könyvének, amely a nagy hagyományú *Csurgói könyvtár* sorozat XXI. köteteként a nyáron jelent meg *Sárközy István könyvtára* címmel.

A kávészünet után Szita Ferenc vette át az ünnepi konferencia elnöki tisztét. Ő a megye tékáját igazgatta hosszú éveken keresztül, és nagy tapasztalattal, rálátással vezette be a könyvtár történetét összefoglaló művek előadóit.

Dr. Sipos Csaba nyugalmazott helytörténész és Varga Róbert igazgató a *Somogyi Könyvtártörténeti Füzetek* sorozatban megjelent művei a megyei könyvtár történetét mutatták be, ezekből hallhattunk a szerzőktől velős összefoglalót.

A közel kétszáz év ismerete nélkülözhetetlen a „jövőbe mutató, megalapozott döntésekhez”. A rövid, frappáns helytörténeti összefoglalóban jó volt hallani a reformkori Somogy sokszínű könyvtárügyéről: arról, hogy a Megyei Olvasó Társaság mennyire összefonódott a könyvtár életével, hogy az önkényuralom a múlt században sem segítette a kultúra fejlődését, hogy a két világháború között milyen jó lett volna, ha megépülhet a vármegye kultúrpalotája, amiben helyet kaphatott volna a könyvtár is, ennek ügyében Klebelsberg miniszter úr is Kaposvárra jött, de sajnos, nem valósulhatott meg a terv. Talán mindezt nem is kérhetjük számon, mert a világháború, és az utána következő évek elsepertek nagyon sok elképzelést.

Jó volt kalandozni Varga Róberttel, aki gyermekkorának élményeit csempészte be tudományos munkájába. Megdöbbenő látvány volt a nagyapja könyvtárában található könyv fotója, amely a világháború nyomait viselte. Nem lehet szétválasztani a könyvek sorsát a történelemtől. Láthattuk a 150 kötetes könyvszekrény fotóját, amelyet még a háború előtt a Földművelésügyi Minisztérium telepített

iskolákba, jegyzőségekbe. Hallhattunk a vándorládákról, amelyek az 50 kötetes „falukönyvtárakat” tartalmazták.

Matoltsy Sándor nevére figyelhettünk fel, aki a Dunántúli Bank könyvtárának és egyben a város egyetlen nyilvános közkönyvtárának is a létrehozója volt 1947-ben. A Matoltsy család ugyancsak a köz kultúrájának megalapozásáért tett sokat a megyében, anyagi áldozatokat sem sajnálva. (Az ő, jelenleg Amerikában élő fia, ugyancsak könyvtári alapítványt hozott létre Csurgón, és egy másik közalapítványt Kaposvár egyik iskolájában néhány évvel ezelőtt.) Az értékes somogyi könyvtárak, könyvek a Zichy-könyvtár, a mernyei piarista rendház könyvtára, a segesdi ferences rendház könyvtára) hányt-vetett sorsát követhettük nyomon. Hallhattunk a körzeti könyvtárak létrejöttének körülményeiről. Majd az 1952-es minisztertanácsi határozat nyomán alapított megyei könyvtárak kistéleplési népkönyvtárakat létrehozó könyvtártelepítő tevékenységének lehettünk szemtanúi korabeli jelentésekhez csatolt színes illusztrációk segítségével.

A könyvtáros szakmának, olvasóinknak Gerő Gyulát nem kell bemutatni. A jó gazda féltő gondosságával hívta fel a figyelmet a könyvtártörténeti kronológiák fontosságára és tanulságaira. Megdöbbentő adatokat közölt: milyen kevés történeti munka született, pedig milyen sokan dolgoztak évtizedeken át a könyvtárügyben.

Az ünnepi program zárásaként Festetics László könyvtáralapító 2001-ben felavatott emlékkövét koszorúztuk meg a korai télrel érkező hóesésben. Mai Széchenyiek, Festeticsek, Sárközyek, de elkelné most is könyvtáralapító, könyvtárpártoló támogatásokat...!

Talán mégis ünnepeltünk? A szakma ünnepnapja volt, azt ünnepeltük, hogy mi könyvtárosok itt Somogyban jeles elődeink nyomdokán haladva a könyvtárügyben kifejtett tevékenységünkkel immár 180 éven át a megye polgárait szolgálhatjuk. A konferencia előadásaiából, az előadások tanulságaiból azt is magunkkal vihetjük és továbbadhatjuk az értő fülűeknek, hogy érdemes a kultúrára áldozni, ha rögtön nem is látható az eredménye, ha közvetlen előnyökkel nem is jár az áldozatunk, a munkánk. Azért is ünnepelhettünk, mert megszülethetett három könyvtártörténeti munka Somogyban az utódoknak, adózva elődeink emlékének.

Viola Ernő

Hivatása bibliográfus

Hellebrant Árpád (1855–1925)
munkássága*

A magyar bibliográfiák története – hogy csak legjelentősebb művelőit említsem – Czvittinger, Horányi és Sándor István nevével kezdődik, de meghatározó fontosságú a két történész, Kovachich Márton György és fia, Kovachich József Miklós által megfogalmazott és Pesten 1814-ben közzétett „*Planum egy tökéletes Magyar Bibliografia és Szókönyv iránt*” című tervezete is. Művük egyrészt a nemzeti nyelv fejlesztésére irányuló és a XVIII. századtól felívelő törekvésből táplálkozik, ám célkitűzésében, módszertanában már magában hordozza a XIX. század (történet) tudományos szemléletét egyre inkább meghatározó irányzat, a pozitívizmus bizonyos elemeit is. Az egész magyar nemzet összefogásával és közös munkája eredményeként tervezték megalkotni a „Magyar Bibliografiát, azaz olyan lajstromot, melyben a Tipographiának feltalálásától fogva kinyomtatott minden magyar könyvnek Titulusát (cízmjét) egész a 18-ik századig betűrend szerint rakva találhatnák”, illetve „egy legtökéletesebb magyar szótárt (Dictionariumot).”¹

A nemzeti és egyetemes kultúra számbavételét célzó próbálkozások természetesen vezettek a XIX. század végén a Magyar Bibliográfiai Intézet felállításának tervéhez és a Nemzetközi Bibliográfiai Intézet megszervezéséhez. Ebbe a művelődés- és tudománytörténeti folyamatba illeszkedik Hellebrant Árpád munkássága is.

Hellebrant Árpád 1855. november 18-án született Pesten, Hellebrant Ágoston és Porubán Borbála gyermekeként. A pesti királyi katolikus főgimnáziumban érettségizett, az 1874/75-ös tanévtől pedig klasszika–filológia szakos tanulmányokat folytatott a pesti tudományegyetemen; görög–latin szakos tanári oklevelét 1878. december 7-én szerezte meg. Az Akadémia könyvtárával apja révén került kapcsolatba, akit 1867. július 27-én nevezett ki az elnök könyvtári szolgává,² így fia már ifjú korától kezdődően ismerte az intézményt, szívesen időzött a bibliotékában, és – Fráter Jánosné értékelését elfogadva – „cz minden valószínűség szerint olyan mély benyomást tett rá, hogy egész életét a könyvtárosi hivatásnak szentelte”. 1876-tól gyakornokként, 1878-tól könyvtártszti, 1892-től alkönyvtárnoki, 1902 és 1905 között pedig Heller Ágost szabadságolása idején, illetve halála (1902. szeptember 4.) után helyettes főkönyvtárnoki beosztásban teljesített szol-

* Az MKE 2005. évi vándorgyűlésén elhangzott előadás szerkesztett változata. Ebben az esztendőben ünnepelhetjük Hellebrant Árpád születésének 150. és halálának 80. évfordulóját – erre még Ottovay László, a Bibliográfiai Szekció tavasszal elhunyt elnöke hívta fel a szekció vezetőségének figyelmét, így az előadás nemcsak hivatásunk e korai tudós művelőjének, hanem Ottovay Lászlónak is emléket kívánt állítani.

gálatot. A tékában eltöltött időszak során a kitűnő, ám inkább tudósok, mint könyvtárosok (Heller Ágost, Fröhlich Róbert és Szily Kálmán) után és mellett Hellebrant Árpád képviselte a hivatásos és elhivatott könyvtárosságot, a modern szakmaiságot – ahogyan jó barátja, Badics Ferenc egyik levelében fogalmaz – „az akadémia üregeiben szerénykedő buzgó könyvmoly”-ként.³

Érdemei és negyven esztendei lankadatlan és szakszerű munkájának elismeréseként az Akadémia elnöke Jankovich Béla kultuszminiszterhez írott 1915. október 15-én kelt levelében kérvényezte számára a királyi tanácsosi cím adományozását, amelyet Hellebrant végül 1917-ben nyert el.

Az 1923 évi I. törvénycikk rendelkezett a Magyar Tudományos Akadémia állami támogatásáról, ennek 2. paragrafusa alapján az Akadémia „ténylegesen szolgáló állandó alkalmazottai a főtitkár, az osztálytitkárok és a főkönyvtárnok kivételével az Országos Magyar Gyűjteményegyetem személyzetébe felvétetnek”.⁴ Így 1923. január 9-én Hellebrant Árpád is letette a hivatali esküt és állami alkalmazásba került.⁵ Az ekkor már 68 esztendős bibliotékárius szívbetegségére hivatkozva 1923 novemberében kérte nyugdíjazását, végül – akadémiai alkalmazása a nyugdíj szempontjából nem volt beszámítható, és állami alkalmazása sem érte el a kellő időtartamot – 1925. február 22-ével⁶ vonult kegydíjjal nyugállományba, majd nem sokkal később, 1925. december 4-én 70 esztendős korában meghalt. Ravatalánál az Akadémiai Könyvtár, a Szent István Akadémia és a Magyar Történelmi Társulat nevében Bártfai Szabó László mondott búcsúztatót.⁷

Hellebrant Árpád munkásságát az irodalomtörténészek is számon tartják, több, az Akadémiai Könyvtár állományában található irodalmi levelezést és a régi magyar irodalom értékes kútfőit tette közzé jelentős szakfolyóiratainkban – a Magyar Történelmi Társban, az Akadémiai Értesítőben, az Egyetemes Philológiai Közlönyben és a Magyar Könyvszemlében – vagy önálló kiadványként, mindazonáltal a könyvtárosság leginkább különféle könyvészeinek, bibliográfiai tevékenységének köszönhetően jegyzi a nevét.

Első és az Akadémiai Könyvtárban mind a mai napig sokszor forgatott műve. *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában levő ősnymtatványoknak jegyzéke* 1886-ban jelent meg.⁸ Az anyaggyűjtés, illetve a bibliotéka állományának feldolgozása 1878-ban kezdődött, a Magyar Könyvszemle már 1879-ben részleteket ígért a kötetből, az első közlemények azonban csak 1880-ban láttak napvilágot a periodikum hasábjain.⁹ Hellebrant saját működését a Könyvszemlebeli adatközlés bevezetőjében a könyvtártudomány korabeli – jellegében inkább Denis Bücherkunde-jához, mint Schrettinger Bibliothekswissenschaftjához kötődő – és az egyedüli magyar szakfolyóiratban képviselt irányzathoz sorolja, kimondván: „Másfél esztendeje, hogy a M. T. Akadémia könyvtárának ősnymtatványait oly czélból tanulmányozom, hogy ezeknek bibliographiai leírását elkészítsem. Ösztönzött erre azon irány, melyet Fraknói Vilmos történészünk a Magyar Könyvszemle megindítása által a hazai bibliographia terén inaugurált, s mely a könyvszemle ismeretek terjesztésében irodalmunknak már ekkorig is jelentékeny szolgálatokat tett.”¹⁰ A későbbiekben szintén számos alkalommal találkozhatunk nevével az *Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához* című „cikksorozat”-ban.

1883-ra a gyűjteményben található 466 művet tartalmazó 493 nyomtatvány teljes és részletes feldolgozása elkészült; összeállítója a katalógust publikálásra kész állapotban nyújtotta be az Irodalomtörténeti Bizottságnak. A grémium a mű

lektorainak Ábel Jenőt és Csontos Jánost jelölte ki, a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának munkatársait, akik 1883. december 7-én kelt jelentésükben néhány apróbb változtatást javasoltak ugyan, de közzétételre méltónak ítélték a munkát.¹¹ Hangsúlyozták, hogy Magyarországon addig még nem készült valamely nyilvános könyvtár állományában található összes ősnymtatványáról rendszeres jegyzék, *raisonné catalogus*.

A tomos bevezetője kitér a bibliotéka történetére, az eredeti állományt gyarapító jelentősebb adományozókra, külön kiemeli a legértékesebb köteteket, utal a magyar nyelvről szóló 1840-es törvény VI. cikkelyének 11. paragrafusára, amely a már korábbi rendeleteket megerősítve köteles példány joggal ruházta fel az intézményt. A gyűjtemény 1501 előtti kiadványainak megjelenési hely és szak szerinti statisztikai kimutatása szintén a könyvtörténeti kutatás számára nyújt segítséget. A nemzetközi tudós közösség érdekeinek szem előtt tartásával magyarázható, hogy mind a bevezető, mind a tételeket kiegészítő annotációk, ismertetések is latin nyelvűek; mindazonáltal a két bíráló Hellebrant helyenként „pongyola és gyarló” latinságára is felhívja a figyelmet, valamint javasolja, hogy a részletesebb, a könyvtár történetét alaposabban bemutató és a katalógus készítése során alkalmazott módszereket vázoló előszó magyar nyelven úgyszintén közöltesse.

Hellebrant a Hain és Panzer híres ősnymtatvány-katalógusaiban alkalmazott pontos és betűhív adatközlési metódust követő tételeket két nagy csoportba rendezte: az impressumadatokkal napvilágot látott kötetek leírásai a megjelenés éve, illetve helye szerint, a megjelenési adatok közlése nélküliek pedig szerzőjük vagy címük alfabetikus rendjében követik egymást. A több szempontú visszakeresést a kiterjedt mutatórendszer biztosítja. Már maga a kéziratos változat öt mutatót tartalmazott:

- *index auctorum et rerum* (szerzői, annak hiányában cím szerinti betűrendes mutató)
- *index typographiarum* (megjelenés helye)
- *index typographorum* (nyomdász neve szerinti mutató)
- *index systematicus* (szakrendi mutató)
- *index operum usitatorum* (felhasznált irodalom jegyzéke),

de a lektorok tanácsát megfogadva a publikált változat évrendi (a megjelenés éve szerinti) statisztikai kimutatással, valamint a korábbi possessorok neve szerinti indexekkel is gazdagodott.

Csontos János és Ábel Jenő indítványozta ezen felül a bejegyzések korának megállapítását és a magyar vonatkozású dedikációk közlésének mellőzését, mivel ezek közzétételét az Akadémia külön kiadványban tervezte. Felvetették még, hogy legalább a legfontosabb, legértékesebb című művek címloldalának vagy egy-egy jellegzetes oldalának hasonmását úgyszintén csatolni kellene a tomushoz. A katalógusnak ténylegesen csak előnyére szolgálhatott volna, ha elképzelésük valóra válik. Azonban a bírálók a fakszimilék közzétételével a rövidítéseket és a betűtípust is tükröző betűhűséget és a kiadvány nyomdai kivitelezésének bonyolultságát akarták kiváltani. Kár, hogy Hellebrant engedett akkurátus metódusából, mivel az ősnymtatványjegyzék végül – feltehetően az anyagi források szűkös volta miatt – sem címlapmásolatokat nem tartalmazott, de filológiai eszközrendszerét tekintve is némiképp torzó maradt. Csapodi Csaba figyelmeztetését idézve: „Hain óta az ő-

nyomtatványok meghatározásának, összehasonlításának egyik legfontosabb eszköze az egymástól eltérő rövidítések gondos figyelembevétele”.¹²

Csapodi Csaba ímént idézett dolgozata a katalógus gyakorlati használatával kapcsolatos hiányosságokra is rávilágít, nevezetesen arra, hogy a kolligátumok többedik egységei önállóan nem kereshetők vissza, valamint, hogy csupán azokat az ősnymtatványokat tartalmazza, amelyek nem voltak a szakok szerint az állomány törzsrészébe beosztva.¹³ Ez a hiányosság azzal magyarázható, hogy a katalógus tulajdonképpen lezárásának időpontjáig a téka állományának teljes körű rendezése még nem fejeződött be,¹⁴ 1911 és 1914 között pedig a könyveket új raktári jelzettel látták el, azonban a kettős jelzeteles helyenként zavarokhoz vezetett.

Mindazonáltal – Sajó Géza és Soltész Erzsébet CIH-béli értékelését elfogadva¹⁵ – ezt a kézikönyvet tekinthetjük az első modern, korszerű módszereket alkalmazó és pontos adatközlésű Magyarországon publikált ősnymtatványkatalógusnak. A szakma képviselői hamar felfigyeltek a „derék fiatal bibliographus”-ra, aki már 1883-ban hozzákezdett következő könyvészete (a magyarországi diákok külföldi disszertációinak bibliográfiája) előmunkálataihoz, és akiben Szabó Károly méltó követőjét, valamint a Régi Magyar Könyvtárnak ezen aspektusból kiegészítőjét látták. Így nem véletlen az sem, hogy az RMK összeállítójának halála (1890) után az Akadémia Irodalomtörténeti Bizottsága őt kérte fel a félbemaradt harmadik kötet cédulaanyagának revíziójára és sajtó alá rendezésére. Szilády Áron az 1890. október 28-án tartott bizottsági ülésen jelentette be, hogy Szabó Károly örökösei beküldték az Akadémiának a III. kötet – a külföldön 1480 és 1711 között megjelent nem magyar nyelvű, magyar vonatkozású nyomtatványok könyvészetének – kéziratát. Ugyanekkor kérték fel Hellebrantot, hogy november 20-áig adjon szakvéleményt arra vonatkozóan, hogyan lehetne a hagyatékban található anyagot kiegészíteni és közzétenni. Szilády ugyanis még egy 1889-ből származó levélből¹⁶ értesült arról, hogy az Akadémiai Könyvtár munkatársa épp hasonló gyűjtőkörű (a külföldön 1711-ig megjelent magyarországi vonatkozású nyomtatványokat, szerzői és tartalmi hungarikumokat, illetve a hazai nyomdától külföldön megjelent, vagy magyaroknak dedikált kiadványokat regisztráló) bibliográfia összeállítását tervezi, és örömmel venné, ha az intézmény támogatná őt e munka elvégzésében.

Az átadott, részben még nyers anyaggyűjtést – összesen mintegy 3000 cédulát – Hellebrant nem tartotta megfelelően pontosnak és teljesnek, így az Irodalomtörténeti Bizottság támogatásával 1891, 1892 és 1893 nyarán, három alkalommal külföldi tanulmányutat tett: Európa mintegy 35 régi, nagy hagyománnyal és értékes állománnyal rendelkező bibliotékájában kutatott addig még ismeretlen magyar irodalom után.

Szabó Károly anyaggyűjtését kb. kétezer új tétellel gazdagította, ennek közel felére határon túli gyűjteményekben bukkant rá:

	1891	1892	1893	összesen
1500-ig	6	9	2	17
1501–1600	54	50	30	134
1601–1700	311	132	187	630
1711-ig	71	37	69	177
összesen	442	228	288	958

A leírások formai szabályaiban, az adatközlés mélységében, valamint a könyvészet elrendezésében mindenben követte a nagy előd elképzeléseit és módszereit „részint az előző kötetekhez illő egyöntetűség szempontjából, részint Szabó Károly iránti kegyeletből”,¹⁷ így nem folytatta a saját korábbi katalógusából ismert szélesebb körű és részletesebb információszolgáltatását. A kötet recenzense szerint Hellebrant „Szabó Károly nagy vállalatának méltó örököse igen nagy szolgálatot tett az irodalom művelőinek, amennyiben nemcsak számtalan tudós munkáját könnyítette meg véghetetlenül, hanem rendkívül sok, ezután megoldandó és kifürkészendő kérdésnek és tételnek magvát helyezte el könyvében, amelyért a tudományos világ legnagyobb elismerésére tarthat számot.”¹⁸

Az RMK III. kötete logikai folytatásának is tekinthető már korábban említett tervét, a szerzői és tartalmi hungarikumok, valamint a magyar officinák küllhoni megjelenésű vagy magyar személynek dedikált művek jegyzékét azonban sajnálatosan családi problémái, viszállyai miatt nem tudta megvalósítani, ígéretes, felélelő tudományos életpályájában törés következett be.

Hellebrant Árpád 1886-ban vette feleségül Gyulai Arankát, az „irodalmi Deákpart vezéré”-nek, Gyulai Pál akadémikus lányát. Aranka 1859. június 15-én született; a báli tudósításokban többször is előforduló fiatal leány azonban 1879-től betegeskedett, „agybántalmakban szenvedett”, ahogyan Gyulai levelezéséből kiderült, és életrajzírója, Papp Ferenc megörökítette.¹⁹ A betegség, a korán elvesztett édesanya hiánya, hűgának halála megviselték a hajdon idegeit, mindazonáltal Aranka lassacskán derülgető kedélyvilága láttán már nem volt meglepő a Fővárosi Lapok 1886. január 26-án közzétett eljegyzési értesítése. De az 1886. június 5-én megkötött házasság nem váltotta be sem a fiatalok, sem Gyulai Pál reményeit: a túlzó apai gondoskodást a férj szeretete sem pótolhatta, így a hitvestársak 1895-re teljesen elhidegültek egymástól, és a házasság 1896-ban felbontatott. A válás előtt és során Aranka ismét búskomorságba esett, és a „zord atya” mindenért vejét tette felelőssé. Ellehetetlenítette további szakmai előmenetelét: könyvírásról, egyetemi katedráról, akadémiai tagságról Hellebrantnak le kellett mondania, abbahagyta a kutatást, visszavonult a tudományos egyesületekből, magába zárkózott, egyedül a könyvtár maradt meg neki.²⁰ A kolléga, Trócsányi Zoltán visszaemlékezése szerint társasága „a Józsefvárosi dalárda tagjain kívül néhány könyvmolyból állott, akik nem olvasták, csak gyűjtötték a könyveket”.²¹ Más forrás szerint a Budapesti Férfidalegyletnek volt tagja és egy időben elnöke is.

Természetesen szakmai, tudományos életében később ismét aktívabb időszak következett, de az 1900 körüli esztendőik megtorpanása mindvégig éreztette hatását. Hellebrant folytatta a bibliotéka állományában található még publikálatlan irodalmi források közreadását, 1909-ben pedig napvilágot látott a *Diplomatariumok és monumenták a M. Tud. Akadémia könyvtárában*²² című összeállítás. Munkahelyi kötődéséből következően magától értetődően továbbra is részt vett az Akadémia Irodalomtörténeti és Történelmi Bizottságának könyvészeti tevékenységében, de fontos momentum volt életében a Szent István Akadémia létrejötte is, a Nyelv és Szépirodalmi Osztálynak megalakulása óta tagja volt. A szervezet megalakítását Giesswein Sándor, a Szent István Társulat Tudományos és Irodalmi Osztályának elnöke javasolta 1915-ben. A Tudományos és Irodalmi Osztály 1915. március 18-án tartott zárt ülésén tárgyalták meg az új grémium működésének alapjait: feladata a „katholikus szellemű tudósoknak és íróknak a Szent István

Akadémia osztályaiba ([hit-, bölcsélet- és neveléstudomány; történelem és segédtudományai, jogtudomány; irodalom, nyelvészet; mennyiségtan, természet- és műszaki tudományok]) való tömörítése által a tudományt és irodalmat katolikus szellemben művelni. Ebből a célból felolvasásokat tart és kiadványokat közrebo- csát”.²³

Hellebrant Árpád a retrospektív könyvészetek összeállítása mellett kurrens szakbibliográfiák, repertóriumok közzétételével úgyszintén segítette a tudományos kutatást; felismerte, hogy a különféle szakfolyóiratokban vagy gyűjteményes kötetekben található közlemények részletes analitikus feltárás nélkül holt anyaggá válnak a kortárs kutatók és az utókor számára is. Az újonnan megjelent szakirodalomról tudósító, rendszeres periodicitással megjelenő nyomtatott bibliográfiák készítését a (szak)könyvtári munka természetes velejárójának és így a munkafolyamatok egészébe integrálható elemnek tekintette. Az Akadémia Könyvtári Bizottsága 1875. február 14-ei határozata alapján az alkönyvtárnok feladatai a könyvtár rendezése, lajstromozása: állományba vétel, naplózás, katalógizálás, szakbeosztás, raktározás, a katalógus gondozása, a köteles és cserepéldány-forgalom bonyolítása; főkönyvtárnok-helyettesként (1902 és 1905 között) a beszerzés és az állománygyarapítás, a szakirodalom figyelése, a könyvtár munkájának vezetése éppúgy reá hárult. Trócsányi Zoltán, aki 1908 és 1913 között (egyéves katonai szolgálatától eltekintve) az Akadémiai Könyvtár munkatársa és Hellebrant Árpád közeli kollégája, volt, *Bibliográfiák összeállítása és a könyvtárak*²⁴ című cikkében emlékezik vissza „mestere” munkamódszerére: a köteles példányok érkeztetése és feldolgozása során külön tételeket készített a valamely bibliográfia gyűjtőkörébe tartozó publikációkról; a dokumentumok pontos ellenőrzése és kollacionálása során tehát a magyar szakirodalom regisztrálása külön anyaggyűjtés és többletmunka nélkül naprakész és teljes lehetett. Ennek előfeltétele azonban a köteles példányok beérkezése, illetve például a napilapok legalább meghatározott, átmeneti ideig tartó archiválása. Ennek kieszközlésére kérte az Irodalomtörténeti Bizottság közbenjárását egy 1898-ban kelt levélben: „szíveskedjék hathatósan közbenjárni, hogy az Akadémiának járó napilapok legalább negyedévenként pontosan összegyűjtessenek, hogy ezáltal munkám meg legyen könnyítve”.²⁵

Ezen metódus alkalmazásával készítette hosszú éveken át a legfontosabb magyar szakfolyóiratok kurrens könyvészeit, amelyeket az érdeklődők gyakran és haszonnal forgattak, és amelyek a kollégák számára a minőség etalonjává, valamint további szolgáltatások, bel- és külföldi kiadványok kiindulási alapjává váltak. Szakrendes jegyzékei számoltak be 1879 és 1919 között az irodalomtudományi publikációkról az Egyetemes Philológiai Közönyben, az 1905-től 1922-ig megjelent nevelésügyi irodalomról a Magyar Pedagógiában láttak napvilágot, az 1912 és 1917 közötti esztendőik kurrens történeti bibliográfiái pedig a Századok mellékleteként kerültek a kutatók kezébe. Mechanikus (alfabetikus) elrendezésben tekintette át a novumokat 1893-tól 1924-ig az Irodalomtörténeti Közleményekben, az Ethnográfia 1898-tól 1924-ig hozta a betűrendes *Néprajzi könyvészetét*; *A magyar nyelvtudományi irodalom* címmel pedig az 1907 és 1916 közötti terméséről a Magyar Nyelv 1908–1917-es évfolyamaiban tudósított.

Hellebrant Árpádnak kiváló emlékezőtehetsége volt, a köteles példányként beérkező szakirodalom, illetve a hazai és külföldi antikvár katalógusok áttanulmá-

nyozása során legendás irodalomismeretre tett szert; kollégái úgy tartották számon, hogy „Tudományos könyvtáraink tisztviselői között [a XX.] század első évtizedeiben ő volt a legelső könyvszakértő, aki értett úgy a könyvpiachoz, mint bármely antikvárius.”, aki „pillanatok alatt egész repertóriumot diktált le egy-egy kérdés iránt érdeklődő tudósnak, kutatónak.”²⁶

Lukinich Imre rövidke nekrológiájában szemére veti a szakmának, hogy a „bibliografiai munkásság iránt nálunk sohasem volt különösebb érzék, s azt, hogy egyesek munkaerejüket ennek a tudományszaknak szentelték, inkább egyéni kedvtelésnek, mint tudományos szükségletnek voltunk hajlandók tekinteni.”²⁷, pedig a tudományos irodalom fellendülése szükségszerűen magával hozza a bibliográfiák szükségességét. Hellebrant Árpád „a magyar bibliografiai tudomány egyik legelső és legbuzgóbb munkása”²⁸, aki „Külső látszatra zord lélek volt, aki azonban meleg szívvel volt megáldva s bár pályája során külső elismerésben kevésbé részesült, az mindvégig egyenes volt.”²⁹

Mi, a XXI. század könyvtárosai és bibliográfusai is sokat tanulhatunk tőle, például vehetünk elkötelezett, kitartó és a szakma, a magyar tudományosság és a haza üdvét szolgáló munkájáról.

JEGYZETEK

- 1 Idézi Abafi Lajos: A magyar könyvészet történetéhez. = Magyar Könyvszemle, 1876. 117–121. p. Később részletei megjelentek még: Kovács Máté: A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. 1. Bp., Gondolat, 1963. 494–502. p.
- 2 Fráter Jánosné: A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárosai : 1831–1949. Bp., MTA Könyvtára, 1987. 100. p.
- 3 Badics Ferenc levele Hellebrant Árpádhoz. Székesfehérvár, 1878. július 23. Akadémiai Könyvtár Kézirattára, Ms 4744/134.
- 4 1923 évi I. törvénycikk a Magyar Tudományos Akadémia állami támogatásáról. In: Az Országos Magyar Gyűjteménygyetem kiadványai. 1923–24. évi II. füzet. Bp., Magyar Tudományos Társulatok Sajtóvállalata, 1923. 23. p.
- 5 Az MTA levele Korányi Frigyes pénzügyminiszternek. Budapest, 1924. május 7. 1. p. Akadémiai Könyvtár Kézirattára, RAL, 1056/1924.
- 6 Fráter Jánosné: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárosai : 1831–1949. Bp., MTA Könyvtára, 1987. 102. p.
- 7 Jelentés a M. Tud. Akadémia Könyvtárának 1925. és 1926. évi állapotáról. In: Akadémiai Értesítő, 1927. 22. p.; Halálólasok. In: A Szent István Akadémia Értesítője, 1926. 170. p.
- 8 Bp., MTA Irodalomtörténeti Bizottsága, 1886.
- 9 Hellebrant Árpád: Magyarországi vonatkozású ősnymtatványok (incunabula) a M. T. Akadémia könyvtárában. = Magyar Könyvszemle, 1880. 27–36.; 164–169.; 255–262.; 305–328. p.

- 10 Hellebrant Árpád: Magyarországi vonatkozású ősnymtatványok (incunabula) a M. T. Akadémia könyvtárában. = Magyar Könyvszemle, 1880. 27. p.
- 11 A M. T. Akadémia könyvtárának ősnymtatványai. In: Magyar Könyvszemle, 1888. 269. p. A cikk (269–278. p.) közli a lektori jelentést, annak kéziratos változata megtalálható az OSZK Kézirattárában: Ábel Jenő és Csontos János bírálata An. lit. 992.
- 12 Csapodi Csaba: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának ősnymtatványgyűjteménye. Bp., MTA Könyvtára, 1967. 10. p.
- 13 Uo.
- 14 Hellebrant Árpád: A M. T. Akadémia könyvtárának állapota, gyarapodása és használata 1883-ban. = Magyar Könyvszemle, 1883. 357. p.
- 15 Sajó Géza–Soltész Erzsébet: Catalogus incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur. I. Bp., Akadémiai K., 1970. II. p.
- 16 Hellebrant Árpád levele Szilády Áronnak. Budapest, 1889. február 26. Akadémiai Könyvtár Kézirattára, Ms 4434/180.
- 17 Szabó Károly–Hellebrant Árpád: Régi Magyar Könyvtár. 3. kötet. 1. rész. Bp., M. Tud. Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1896. VII. p.
- 18 F. I. : Régi Magyar Könyvtár. III. kötet. = Magyar Könyvszemle, 1896. 387. p.
- 19 Papp Ferenc: Gyulai Pál. 2. köt. Bp., Magyar Tudományos Akadémia, 1941. 289–294., 331–336. 567–568. p.
- 20 Vértesy Miklós: Hellebrant Árpád (1855–1925). = A Könyvtáros, 1958. 653–654. p.
- 21 Trócsányi Zoltán: A katalógus-olvasás. = Magyar Könyvszemle, 1944. 63. p.
- 22 Bp., Hornyánszky, 1909.
- 23 A Szent István Akadémia szervezésének előzményei. In: A Szent István Akadémia Értesítője, 1916. 65. p.
- 24 Trócsányi Zoltán: Bibliográfiák összeállítása és a könyvtárak. = Magyar Könyvszemle, 1940. 213–214. p.
- 25 Hellebrant Árpád levele Szilády Áronnak. Budapest, 1898. június 18. Akadémiai Könyvtár Kézirattára, Ms 4434/202.
- 26 Trócsányi Zoltán: A katalógus-olvasás. = Magyar Könyvszemle, 1944. 62–63. p.
- 27 Lukinich Imre: Hellebrandt [sic!] Árpád (1855–1925). = Magyar Bibliofil Szemle, 1925. 260. p.
- 28 Hellebrant Árpád. = Magyar Könyvszemle, 1925. 201. p.
- 29 Halálólasok. = A Szent István Akadémia Értesítője, 1926. 170. p.

Pogányné Rózsa Gabriella

Horváth Magda
(1914–2005)

Mennél tovább él valaki, annál kevesebben maradnak, akik még ismerték tevékeny korában. Hogy mit adott Horváth Magda a magyar könyvtárügynek, azt nagyjából lajstromba lehet szedni, bár ahogyan a könyvtári munka szervezete, technikája fejlődik, a hajdan nélkülözhetetlen munkaeszközök értékét is kevésbé érezzük. A személyiségét felidézni pedig jóval nehezebb, holott az is sokat jelentett nekünk, akik még kollégái lehettünk, és érdemes rá felfigyelniük azoknak is, akik már nem találkozhattak vele.

Német–francia szakon doktorált a budapesti egyetemen 1937-ben. Az OSZK gyakornokaként Fitz József és Goriupp Alisz keze alatt tanulta a mesterséget. 1937–38-ban elvégezte a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete nevezetes könyvtárosképző tanfolyamát a könyvtárügy és a tudományos élet olyan későbbi kiválóságainak társaságában, mint Dezsényi Béla, Kondor Imre, Sebestyén Géza, Varjas Béla, illetve Bóka László, Sötér István, Tolnai Gábor. A tanfolyam résztvevői között volt első férje, Makkai László is, a későbbi neves történész; vele együtt állította össze *A magyar könyvgyűjtő kézikönyvét* (1939). Azután az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központba került, ahol ki tudta vívni a főnök, „Rettenetes” (Pasteiner) Iván elismerését. 1941 és 1945 között férjével Kolozsvárott élt. Már mint háromgyermekes családjának került vissza 1951-ben könyvtári munkaterületre; 1952–1958 között a Kondor Imre vezette Műegyetemi Könyvtárban dolgozott.

Az 1958-ban alakult Könyvtártudományi és Módszertani Központban (KMK) kapott olyan feladatokat, amelyekben képességeit és a Pasteiner meg Kondor kemény iskolájában edzett perfekcionizmusát az egész könyvtárügy javára kamatoztathatta. Említsük csak a leglényegesebbeket. *A címleírás alapjai* (1961) címmel megjelent, majd *A katalógizálás alapjai* (1963) címmel átdolgozott tankönyvből két évtized könyvtárosai tanultak, egészen az új dokumentumleírási szabvány megjelenéséig. Ő indította meg és szerkesztette (1969–1972) nyugdíjba vonulásáig a *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom* című referáló lapot, amely a Könyvtártudományi Szakkönyvtár akkoriban rendkívül gazdag, közel 200 kurrens külföldi szakfolyóirattal dicsekvő állományának feldolgozása alapján adott képet a világ könyvtárügyének időszerű problémáiról (arányosan a vaslűgöny mindkét oldaláról, ezzel többet nyújtva a néhány nagyobb külföldi orgánumnál is). A tézaurusz volt akkoriban a könyvtári tájékoztatás „csodafegyvere”, történtek már próbálkozások magyar könyvtártudományi tézaurusz előkészítésére is; végül a betegeskedő, fáradt, már nyugdíjas Horváth Magdát sikerült rábírni, hogy üljön neki a munkának, fejlessze tézauruszá a Tájékoztatói Osztályon évek óta kialakított tárgyszójegyzéket. A könyvtári munka elméletében és gyakorlatá-

ban való jártasságának, nagy műveltségének, a logikai összefüggések iránti biztos érzékének köszönhető, hogy létrejött 1976-ban a *Könyvtári és Tájékoztatói Tézaurusz*, amelynek azután évtizedenként átdolgozott kiadását (egyedül az akkortájt számos szakterületen született magyar tézauruszok közül) ma is használják, folyamatosan aktualizálva, a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban.

Ezután sem szakadt meg kapcsolata a könyvtári munkával. A '80-as években az OSZK Központi Katalógusában szerkesztette a *Társadalomtudományi Kézikönyvek* című kiadványt de még a '90-es évek elején is vállalt kisebb önálló feladatokat a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban.

Hogy a gyakorlati és elméleti tájékozottság milyen szerves egységből táplálkozott a produktivitása, azt magam tapasztalhattam mint magántanítványa. Kezdő voltam a könyvtári munka bizonyos területein, és mivel egy szobában ültem vele a Referáló Lap indulása idején, gyakran kértem tanácsát ehhez-ahhoz. És sohasem úgy segített, hogy azt közölte volna, *hogyan* kell csinálni, hanem mindig azt magyarázta el: *miért* kell, *miért jó* így csinálni, és nem másképpen. Így tanulhattam meg, hogy a könyvtári szabványok, szabályok nem felsőbb régiókból leszállított szövegek, hanem útmutatások a magunk mindennapi problémáinak értelmes, gazdaságos megoldására.

Mindezt egy törekeny, de energikus kicsi asszony művelte, akiből sugárzott a természetes előkelőség, és ennek elviselését ugyanolyan természetes előzékenysége, segítőkészsége könnyítette meg a magunkfajta köznapi emberek számára. Sohasem volt fölényes – viszont szigorú volt, kíméletlenül szokimondó. Ha slendriánságot, igazságtalanságot tapasztalt akár a közéletben, akár közvetlen környezetében, kötelességének érezte, hogy tiltakozzék, kereken kimondja a véleményét: biztos vesztesként is harcba szállt „vélt igazáért”. Így aztán nem volt „könnyű” kolléga. De hamar fel is oldódott, színes egyéniségével, szellemességével felvilányozta környezetét (a szó szoros értelmében, mivel állandóan magas feszültségen élt). Hiszen szerette az embereket; talán épp ezért nem tudott megbékülni hibáikkal. Amikor önhibáján kívül bajba került egy kolleginája, akivel szakmailag meglehetősen feszült viszonyban volt, habozás nélkül, elsőként sietett a segítségére.

Nem volt „könnyű” beosztott sem. Bőszítette az akkoriban gyakran hallható „ahhoz képest”, a megelégedés az akadályok, tilalmak ellenére mégiscsak elért valamicskével. Becsülték a főnökei (kissé talán irigyelték is meg nem alkuvásáért), de nekik az adott korlátok között kellett manőverezniük, Horváth Magda pedig hozzájuk is szigorú volt; a *lehető* helyett a *kellőt* kérte számon rajtuk. Ráadásul épp az '50–'60-as években nem volt könnyű olykor a hátukat tartaniuk valakiért, aki kimondja a véleményét a közállapotokról is, nem törődik vele, ki hallja. Rábízhatták a legkényesebb munkát is, de szerzőjét kirakatba állítani nemigen merték. Nem is csoda, hogy csak hetven évén túl, az enyhülés szeleinek lengedezése idején kapott érdemleges hivatalos elismerést – akkor sem államit, hanem társadalmi –, a Szabó Ervin Emlékérmét 1986-ban.

De végképp nem hivatalos elismerés, nem is a nevét őrző bibliográfiai tételek, hanem közöttünk töltött életének, szívvel-lélekkel végzett munkájának maradandó tanulságai indokolják, hogy emlékezetünkben megtartsuk alakját.

Gujgiczter Imréné (1936–2005)

Akik mindenekelőtt az emberben hisznek, emberek sokaságát hagyják maguk mögött, ha elmennek. Kollégákat, ismerősöket, híveket és barátokat, vagy azokat, akikkel mindennapi munkájuk során kerültek kapcsolatba. Gujgiczter Imréné, Irén, vagy miként a szabóérvinesek szólították, „a Gujgi” is ilyen emberhívó volt, ezért gyűltünk össze ma itt olyan sokan: kollégák, ismerősök és barátok. Az ő képviselőletükben próbálkozom most a búcsú és a méltatás szavaival, hiszen több mint harminc éven át formálódott kapcsolatunk, és lettünk egyszerű kollégákból barátokká. Irén 44 évet dolgozott a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban; az évtizedek múltával nemcsak egyé vált munkahelyével, de bizonyos mértékig maga is intézményesült valódi könyvtárosként, a szakma klasszikus elvárásainak megfelelően. Egész pályája – és számos kitüntetése a Kiváló Munkáért elismeréstől a Munka Érdemrend ezüst fokozatáig – bizonyítja, hogy minden munkaterületen könyvtáros maradt: a Tomori közti és a Fő utcai gyermekkönyvtárakban, tájékoztató beosztásban vagy az olvasószolgálatban, könyvtárvezetőként és módszertanostként, tudományos munkatársként az egykori Hálózati és Módszertani Osztályon, a Propaganda osztály csoportvezetőjeként, a Személyzeti osztály élén, és végül már nyugdíjasként az Ellenőrzési csoport munkatársaként is. És mindig ugyanaz a nyitottság, az emberek iránti fokozott figyelem irányította, amely 21 éves korában a Kulich Gyula téri – ma Kálvária téri – könyvtárba vitte. Olyan helyre, ahol a könyvtárosság már akkor embert próbáló feladat volt. Itt szembesült először az emberi elesettség és kiszolgáltatottság mélységeivel, és itt tapasztalhatta meg, hogy a kultúra, a könyv és az olvasás több is lehet szórakozásnál. Ez a felismerés irányította tetteit munkája során. Ettől kezdve kereste a kapcsolatot a köz javát szolgálni tudókkal, mert hitt abban, hogy van egyfajta közös jogrendje az emberiségnek, egy sérthetetlenül tiszteletben tartott kötelék, amely minket, embereket más emberekhez kapcsol.

Aki hitének középpontjába az embereket állítja, annak nagy türelemre van szüksége. Irén 1976-tól 1992-ig, 16 évig vezette a könyvtár Személyzeti és Oktatási osztályát. Szinte hihetetlen, de az adott időszakban jól ismerte a könyvtár közel 700 munkatársát, a kötészeti vágótól az osztályvezetőig. Nem ismerte azt a kijelentést, hogy „nincs időm”. Ez alatt a 16 év alatt kezdődtek el azok a változások, amelyek eredményeként megújult a könyvtár belső élete. A változások soha sem konfliktus mentesek, de ő kitartó türelemmel törekedett az egyetértésre és a megegyezésre. Vitába szállt a munkatársakért, de képes volt alkalmazkodni is a könyvtár érdekeit szem előtt tartva; és példát adott a nehéz emberek és a másság iránti türelmességre. Nemcsak elhivatott embereket keresett a legmegfelelőbb szolgálati helyekre, de sokat tett azért is, hogy a könyvtár a hivatástudat

színtere lehessen, olyan hely, ahol nemcsak az olvasók, de a könyvtárosok is jól érzik magukat.

Derűs kedéllyel a maga lábán állt. Utálta a szótekerést és az álokoskodást, természet adta egyenesség sugárzott róla, belőle, még nagybetegen is. És vidámság. Kifogyhatatlan mesélő kedvvel, a FSZEK élő legendáriumaként idézett föl komoly vagy humoros pillanatokot az irónia és az önirónia vállalt hangulatával. Ellenállhatatlan jókedvre derítette társaságát minden körülmények között, és a legkomolyabb pillanatokot is megkönnyítette sajátos humorával. Ugyanilyen humorral, figyelemmel és nagy szeretettel követte a fiatal munkatársak megnyilvánulásait. Egyszerűen szerette a fiatalokat, és bízott bennük.

Akik mindenekelőtt az emberekben hisznek, azok egyedül kelnek át azon a bizonyos völgyön, ha van ilyen, mi pedig tudjuk, hogy búcsúszavainkat is csak egymáshoz intézhetjük, bármennyire is igyekszünk még megragadni az utolsó alkalmat, hogy a távozóhoz szóljunk.

Irén! Szükségünk van a személyes, kataritikus szavakra is a tisztelet hangja után. Néhány keserves gondolatra, amelyet soha nem mondtam vagy mondtunk el Neked, hiszen a mindennapok nem az összegzésről vagy az egymás iránt táplált érzésekről szólnak.

Sok mindenre Te tanítottál: hogy becsületes célokot magunk elé tűzni jóval könnyebb, mint a kitűzött céljainkhoz való ragaszkodás; hogy az őszinte beszédet el kell tűrni, ha már hallgatni rá képtelenek vagyunk; hogy az eszes lények egymásért vannak, és kötelességük az, hogy összefogva erejüket megsokszorozzák, és hogy a bennünk lévő energiát ne egymás ellenében, hanem egymásért használják; hogy a türelem az igazságosság egy része, és hogy az emberek akaratuk ellenére hibáznak, így nincs értelme a haragnak. És akartad is, hogy tanuljunk, tehát nem bízad a véletlenre. Biztos voltál a jóban, amit képviseltél, és mertél harcolni érte. Győzködtél és a lelkünkre beszéltél, és kezdted mindig előlről, újra meg újra, míg a belátás minket is megérintett. És ez nem volt könnyű. Mert az indulatod legalább olyan sodró volt, mint a vidámságod. Állandó erőfeszítésre készítettél, hogy szilárd elveken nyugvó magatartást építsünk pusztá jóindulatunkból. Hagytad, hogy egyedül az észtekintsük vezérünknek, így felfoghatatlan szabadságot hagyományoztál reánk akkor, amikor ez máshol elfogadhatatlan volt. De köszönjük, hogy nem kellett megalázó magyarázkodásokba bonyolódnunk, és nem kényszerítettél hinni olyan dolgokban, amelyeket ösztönösen kerültünk.

Aki az emberekben hisz, az tudja hogy nem váratlanul hullunk a halálba, hanem fokozatosan haladunk feléje. Minden nap elvesz egy részt az élethől, és egészen a tegnapi minden elmúlt idő megsemmisül, hogy valamiféle búcsúbeszéddé szintetizálódjon.

Nemcsak megtalált igazságokat hagytál ránk, de még keresendőket is; s talán ha Seneca és a hölcsék híresztelése igaz, s valamilyen hely befogad minket, akkor „akit elveszítettnek hiszünk, csak előrement.”

(Elhangzott a Farkasréti temetőben, 2005. december 2-án.)

Pobori Ágnes

Két könyv Kiskunfélegyházáról

Kiskunfélegyháza helyismeretének kézikönyve

Van annak már talán tíz esztendeje is, amikor a téma és a szerző összetalálkozott. Akkoriban sokszor beszélgettünk arról, mennyire hiányzik Kiskunfélegyháza nevezetes épületeiről, köztéri alkotásairól egy hiteles adattár.

Az alföldi városokban, s országsszerre sok helyen az 1980–90-es években kezdődött az ún. anno kötetek kiadása. Megyénkből Székelyné Kőrösi Ilona szerkesztésében a *Kecskemét anno...*, Szakál Aurél szerkesztésében a *Kiskunhalas anno...*, Romsics Imre szerkesztésében a *Baja anno...* köteteit emlitem. Ezek a könyvek a XIX. század végétől, főleg a századfordulóra, a boldog békeidőkre koncentrálnak, fényképek segítségével mutatják be az adott település mindennapjait.

A képes műtáradék másik csoportjába a képeslap kötetek tartoznak. Szakál Aurél szerkesztésében jelent meg az *Üdvözlés Kiskunhalasról. Kiskunhalasi képeslapok 1898–2000*, de sorolhatnám a többi települést, pl. Szabadszállást is.

Urbán Miklósné harmadik műfajt választott. Úgy döntött, összegyűjt minden fellelhető adatot Kiskunfélegyháza nevezetes épületeiről, szobrairól, emléktábláiról, és kötetbe rendezi. Munkájához eszmei támaszt az emberi lélek kultuszteremtő, emlékekbe kapaszkodó hajlamában talált. Elgondolását jó szándékú, a helyismeretnek elkötelezett személyek adatközléssel, fényképekkel, források felderítésével és a kiadáshoz nélkülözhetetlen pénzzel támogatták. Minden segítő kéz lendített picit az ügyön, hogy a szekér el ne akadjon, hogy a szerző ne adja fel, és mindannyiunk örömére ez a szép könyv megszülethessen.

Urbán Miklósné választása azokra az objektumokra, kultikus helyekre esett, amelyek pozitív értékeket közvetítenek, amelyeket meg kell őriznünk, amire emlékezni kell. Emlékezni kell időnként, csendesen és magányosan, vagy ünnepélyesen és közösségekben.

A szerző célratörő és kitartó munkával, nagy szakmai igényességgel a választott szempontok szerint mutatja be mindazokat a Kiskunfélegyházán található objektumokat, amelyek alkalmasak az emlékezés kultuszának támogatására, a közösség összetartozásának, önazonosságának – idegen szóval – identitásának erősítésére.

Hosszú volt az út a könyv megjelenéséig. Tudom, hogy a gondos szerző mindig talált egy-egy pontosítandó adatot, s amikor már azt gondolta, mindent összegyűjtött és tisztázott, elkészült egy újabb szobor, felavattunk egy újabb emléktáblát, amit természetesen nem akart kihagyni.

A várakozás izgalmaival vettem kezembe a végre befejezett, kész munkát. Első pillantásom a megkapóan szép borítóra esett, amiről a kötetbe belelapozva megtudtam, hogy a tipográfiával együtt Zalatnai Pál tervezői fantáziáját és tehetségét dicséri. A könyvet sokszor végiglapoztam, nézegettem, olvastam, majd végigolvastam, és ismét nézegettem. A módszert mindenkinek ajánlom, aki megvásárolja ezt a nagyon szép és hasznos kézikönyvet.

Igen, mert kézikönyv. Én a könyvespolcon a lexikonok és enciklopédiák sorába tenném. Elsősorban a szigorúan egységes, tömör és hiteles adatbázisa miatt. Minden, a kötetben bemutatott épületről, szoborról, tábláról elolvasható, ki tervezte, mikor épült vagy készült, milyen stílusban, hol található, valamint egy bővebb történeti leírás.

Az első fejezetben 34 köz- és magánépület leírása és fényképe kapott helyet. Itt említem meg a fotósok: Gulyás Sándor, Jégh Roberta, Szász András és Zalatnai Pál nevét, hiszen a fényképek szerves részei a könyvnek. A 34 nevezetes épületről elolvashatjuk mindazt, amit egy kiskunfélegyházinak tudnia kell, amire a városba látogató idegen is kíváncsi lehet. Olvasgatás közben kíváncsi lettem, hogy a kiválasztott 34 nevezetes épület milyen stílust képvisel. Megállapítottam, hogy 11 eklektikus, 9 szecessziós, a barokk, a klasszicista, a romantikus és a népi stílus érdekes módon két-két épület képviseli, a többi stilisztikailag – szerintem – nem besorolható.

A szobrok, domborművek fejezetben nagyon sok érdekességet fedeztem fel. Holló Lajos szobrára hívom fel a figyelmet. A nem régen áthelyezett mellszobor 1926-ban készült el, de csak 33 év múltán állították fel köztéren. A szobor elkészültétől 80 évnek kellett eltelnie, hogy oda kerüljön, ahová az alkotó elképzelte. a mai helyére. a szülőházzal szemben.

Kíváncsi voltam vajon tükröződik-e a kultuszhelyek számában a kiskunfélegyháziak Petőfi és Móra iránti megkülönböztetett szeretete? A könyvből megtudhattam, hogy Petőfi Sándorról 3 dombormű, 3 mellszobor, 2 egészalakos szobor, és egy fejszobor található Kiskunfélegyházán, plusz két emléktábla kapcsolódik a személyéhez. Összesen tehát 9 szobor és 2 emléktábla. Móra Ferencről 6 szobor van városunkban elhelyezve és egy emléktábla.

A város katolikus jellegét 8 szakrális emlékmű és egy emléktábla tanúsítja. Számomra a legkedvesebb közülük a két fájdalmas Krisztus szobor. Az emberarcú Krisztus szobrok szépsége, kedvessége Móra Istvánt is meghatotta. A könyvben olvasható, hogyan írt a szülővárosába hazalátogató Móra István a bánkódó Jézusról.

Lapozgatás közben kíváncsi lettem arra is, mikor készült Kiskunfélegyházán a legtöbb köztéri alkotás? Megszámoltam. A XVIII. századból 3 alkotás van a könyvben, a XIX. századból szintén, az 1900–1950 közötti időszakból 8. 1950–1970 között 6-ot helyeztek el, 1970–1989 között 15-öt, végül 1989-től 2004-ig 20 alkotás került Kiskunfélegyházára. Nem soroltam közéjük a dombormű nélküli emléktáblákat, amelyek csak neveket, feliratokat örökítenek meg.

Külön fejezetben kaptak helyet a díszkutak és a csobogók, kedves látványuk, történetük feloldja a mártírok és a hősök emlékműveinek szomorú feszültségét.

Végezetül nem hagyhatom említés nélkül a könyv igen hasznos mutatóit. A szerző név-, tárgy- és helynévmutatót készített, hogy könnyebbé tegye a tájékozódást.

A névmutatóban például a Bozóki családnév 48-szor, Palásti Gábor neve 20-szor, Majláth József neve 14-szer, Ujszászi Jánosé 10-szer fordul elő. Bizonyosága

ez a helyi műköves mesterek kiváló munkájának. A felfedezés örömeivel olvastam Paksi János nevét, aki a Görögház asztalos munkáit készítette. Paksi kiváló félegyházi bútorasztalos volt. Ő készítette a kiskunkapitányság épületének első bútorait is.

Tanulmányozásra ajánlom a helynévmutatót is. Megnéztem, a Kiskun Múzeum 8-szor, a Városháza 9-szer, a Móra Ferenc Gimnázium és a Petőfi Sándor Gépészeti Szakközépiskola 13–13-szor, tehát egyenlő számban fordul elő a kultuszhelemek között. A mutatók segítségével egy szempillantás alatt érzékelhető, milyen nagy feladatot vállalnak az iskolák az emlékezés ébrentartásában. Szinte nincs olyan iskola Kiskunfélegyházán, ahol ne emlékeztetne legalább egy emléktábla megbecsülést érdemlő személyiségekre, soha nem felejthető eseményekre. Urbán Miklósné könyve az identitás erősítésének ügyét szolgálja; fogadjuk, fogadják szeretettel és értő kíváncsisággal.

(Urbán Miklósné: Nevezetes épületek, szobrok, emléktáblák, emlékművek Kiskunfélegyházán. Kiadja a Petőfi Sándor Városi Könyvtár. Kiskunfélegyháza, 2005. 192 p.)

Bánkiné dr. Molnár Erzsébet

Fekete János életműve

A Móra Ferenc Közművelődési Egyesület és a Petőfi Sándor Városi Könyvtár közös kiadásában 2., átdolgozott és bővített kiadásban jelent meg a Fekete János, Kiskunfélegyháza díszpolgára, a Kulturális Minisztérium Wlassics Gyula-díjával kitüntetett tanár úr, Félegyháza helytörténete legjobb ismerőjének munkásságát föltáró bibliográfia. Ennek tanúsága szerint a jeles helytörténész 1959-ben kezdett el publikálni. A '60-as években közölt írásai még jobbára tudósítások, hozzászólások voltak, bár a Petőfi-téma már 1960-ban megjelent életművében.

Az első szorosabban helytörténetinek tekinthető írása a Félegyházi Közlönyben 1968. április 12-én jelent meg Asztalos Jánosról, a Kiskunfélegyházán elfogott kecskeméti ügyvédről, a szegényparasztság tarthatatlan helyzetének föltárójáról. De a bibliográfiából is látszik, hogy már ekkor foglalkoztatták szerzőjét a településtörténet kérdései, hiszen 1974-ben jelent meg a *Kiskunfélegyháza településfejlődése és utcanéveinek története* című nagylélegzetű kötet. Sőt ennek egy részletét már 1973-ban publikálta *Petőfi emléke Kiskunfélegyháza tér és utcanéveiben* címmel. Ezt követően írásainak zöme már helytörténeti jellegű, tanulmány vagy értékes ismeretterjesztés.

Munkásságának legjelentősebb része a kilencvenes évekre esik. Ekkortájt, kilenc esztendőben is meghaladta publikációinak száma az évi húszat. Ugyancsak ebben az időszakban, 1997-ben jelent meg a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadásában a Félegyháza és környékének földrajzi neveit földolgozó 118 oldalas műve, majd 2001-ben a rendkívül jelentős *Kiskunfélegyháza utcanévei* című monográfia. Ezek és a cím szerint nem említett többi írás is ma már megkerülhetetlen minden Kiskunfélegyháza kultúrájával, hagyományaival, településtörténetével foglalkozó kutató számára.

Fekete János azonban soha nem volt szobatudós, már csak azért sem, mert kutatásait nemcsak a könyv- és levéltárakban végezte, hanem azokat terepmunkával, az adatközlők által mondottak földolgozásával, verifikálásával egészítette ki. Így nem csoda, hogy 1988-ban alapító tagja lett a Kiskunfélegyházi Közművelődési Egyesületnek, amely – épp az ő javaslatára – 1993-ban Móra Ferenc nevét vette föl.

De szót kell ejtenem egy másik helytörténetben jeleskedő kutatóról, a kötet szerzőjéről, a városi könyvtár nyugalmazott helytörténész könyvtárosáról, Urbán Miklósnéről is. Ő elsősorban könyvtáros és bibliográfus, ennek megfelelően nem dicsekedhet olyan sok publikációval, mint Fekete János. Ám az évtizedek során végzett gyűjtő és föltáró munkája a könyvtár helytörténeti gyűjteményében és katalógusában materializálódott, és áll a helytörténészek rendelkezésére. E könyvtárosi munka eredménye lett 1971-ben az 1882–1971 közötti éveket föltáró helyismereti bibliográfia, majd az 1985-ben napvilágot látott *Kiskunfélegyháza történetének válogatott bibliográfiája*. Emellett megírta a Hattyúház, valamint az országzászló történetét (2001), közreműködött a Kiskunfélegyháza történeti olvasókönyvének (1985) létrejöttében, megszerkesztette a Petőfi Sándor Városi Könyvtár emlékkönyvét (2000) és 1995-ben megjelentette a *Könyvnapok – könyvhetek Kiskunfélegyházán, 1929–1995* című repertóriumát. *Nevezetes épületek, szobrok, emléktáblák, emlékművek Kiskunfélegyházán* című könyve pedig ugyancsak most látott napvilágot. (Lásd az előző könyvismertetést. – A szerk.)

A személyi bibliográfiák készítését 1990-ben kezdte A két, Fekete Jánosról publikált kötet között a szerző megjelentette a Balanyi Béla (1911–2002) kecskeméti levéltár-igazgató (1994), Mezősi Károly (1907–1971) történész, irodalomtörténész (1996) és Móra István (1864–1957) költő, író (2000) munkásságát föltáró személyi bibliográfiákat. Mindegyik kitűnő munka a maga nemében.

Urbán Miklósné azonban nagyon jól tudja, hogy a bibliográfia meglehetősen száraz műfaj. Épp ezért nem csupán könyvészeti adatokat ad, hanem köteivel igyekszik több oldalról is bemutatni az adott személyt. Helyt ad a legjellemzőbb műveiből vett szemelvényeknek, a munkásságát méltató írásoknak is. Ezáltal mindenki számára „fogyasztható” lesz a kiadvány, és jóval szélesebb körben lehet megismertetni az alkotót. A *Fekete János élete és munkássága* című bibliográfiában is ugyanígy jár el.

Fekete János életművét Luchmann Zsuzsanna tanárnő méltatja a könyv elején az életrajz leglényesebb fordulót bemutató, Ebből a portréból is jól megismerhető Fekete János tevékenysége. Én mégis hozzátennék egy ecsetvonást. Mindig az emberszeretet auráját érzem körülötte. Arcának legjellemzőbb vonása a mosoly. Nem a megkövült, állandósult mosoly, hanem a „halfgatlak, most a tiéd vagyok, mert érdeklődöm irántad” mosolya.

A kiadvány második nagy fejezete a Félegyházi Közlöny rovatát idézve a *Honismereti mozaik* címet viseli, és válogatást ad Fekete János írásából. Urbán Miklósné az életmű legjellemzőbb témáit igyekezett fölillantani a szemelvényekben. Így jelenik meg Móra István, Kossuth Lajos, Mezősi Károly és Petőfi Sándor kutatása. Móra Ferenc, a településtörténet, útmenti keresztek, viharharangok, utcanevek vizsgálata.

Ezt követi a kéthasábosra szedett, folyamatos sorszámozású, de két fejezetbe tagolt bibliográfia: *Művei, írásai*, illetve *Írások róla, munkásságáról, közéleti szerepléséről*. A bibliográfia időrendi fölépítésű, Fekete János publikációit 1959-től, a

róla megjelent írásokat pedig 1954-től 2004-ig követi nyomon. Tétélei jól szerkesztettek, áttekinthetőek. A szerző alaposan kihasználja a cikkek tartalmának föltárására az apró betűvel szedett megjegyzéseket. Egyetlen tételbe vonja össze az azonos közleményeket vagy ezek változatait. Ezzel nemcsak helyet takarít meg, de a használó is egy helyütt találja meg az írásokat, kényelmesebbé téve ezáltal a bibliográfia használatát. Ugyancsak egyetlen tételben közli a Fekete János kötetéről, írásairól megjelent recenziókat, kritikákat az ismertetett mű leírásával.

Nem szokás és épp ezért a munka külön érdeme a Fekete János-írások mellett található illusztrációk következetes föltüntetése. Ebben arcképek mellett szobrok, épületek, utcák fényképei egyaránt szerepelnek. Manapság nagyon megnőtt a képi dokumentumok iránti igény, így igazán csak dicsérni lehet ezt a sok többletmunkát kívánó megoldást, különösen, hogy négy oldalon, külön mutatóban föl is tárja ezek lelőhelyeit.

A könyvészeti összeállítást használhatóvá tévő mutató 22 kéthasábos oldalon egyetlen betűrendben tartalmazza a bibliográfiában előforduló személyek, földrajzi egységek, testületek neveit, a tárgyszavakat és a Fekete-írások címeit, ez utóbbiakat dőlten szedve. A szerző igen gondosan készítette el a mutatót: a bibliográfiai tétel minden visszakereshető elemét igyekezett visszatükrözni.

A kiadvány tartalmazza még a szerzője által földolgozott időszak kiadványok jegyzékét, címük rövidítésével és az egyéb rövidítések jegyzékét is.

A kötet tipográfiája kellemes hatású, jól tagolt, nagyon szépen tördelt. A teljes bibliográfiai részben, a rövidítések jegyzékétől kezdve a mutató legvégéig előlfejt könnyíti meg a tájékozódást.

Jelzi a város vezetésének a kultúra, a helyi hagyományok iránti elkötelezettségét, hogy támogatta a bibliográfia megjelentetését, és Ficsór József polgármester úr megtisztelte a kiadványt a *Köszöntő* méltató soraival.

Urbán Miklósné a *Bevezetés* cím alatt ad rendkívüli alaposággal és tömörséggel eligazítást a bibliográfia fölépítéséről és használatáról. A kiadvány szívós munkáról és alapos tárgyismeretről tesz tanúbizonyosságot. Gratulálok hozzá, és köszönjük meg a szerzőnek ezt az újabb kitűnő alkotást.

(Urbán Miklósné: Fekete János élete és munkássága. Bibliográfia. Kiskunfélegyháza, 2005. Móra Ferenc Közművelődési Egyesület–Petőfi Sándor Városi Könyvtár. 134 p.)

Gyuris György

Kulcs, iránytű, mentőöv

Nemcsak a könyvek világában kevésbé vagy egyáltalán nem otthonosak, de a velük szakszerűen foglalkozók különösebb fontosságot annak a valaminek, amit címleírásnak is, bibliográfiai leírásnak is, de még számos egyéb szinonimával megnevezhető valaminek mondunk. Nem szép dolog ugyan, de tagadhatatlan, hogy az ezzel a területtel hivatásszerűen foglalkozó könyvtárosok is szívesen elméncked-

nek e „szakma” fölöslegesnek, túlbonyolítottnak, életidegennek tartott „kukacoskodásain”, a különböző írásjeleknek, zárójeleknek, sorrendeknek tulajdonított, fölötte komikusnak tűnő fontosságon, fontoskodáson. És lehet is, talán kell is viccelődni. Csak épp az a baj, hogy bármennyire életidegen, túlbonyolított, fölösleges ez a „szakma”, egyúttal meg- és elkerülhetetlen is. Még az egyszerű olvasó, dolgozatíró kisdiák, vagy valakinek könyvet vásárolni szándékozó sem lehet el e tudásanyag valamilyen fokú ismerete nélkül. Hát még a könyves szakma legkülönbözőbb képviselői! És akkor, ha már muszáj eligazodni, jön a döbbenet. A döbbenet azon, hogy akár egy friss, napjainkban megjelent, egészen egyszerű kiadvány esetében is milyen buktatók várják azt, aki ezt a kiadványt valamiképpen meg akarja „fogni”, le akarja írni, vagy valaminő listából, jegyzékből ki akarja keresni. Iszonytató dzsungelbe kerül az ilyen ember!

Pogányné Rózsa Gabriella frissen megjelent kis könyve (*A bibliográfiai adatközlés szabályai és felhasználása a könyves szakmában*) kulcs ebbe a birodalomba, iránytű a dzsungelben, mentőöv a hullámok közé kerülték számára. A szerző e szakma (nevezzük durva leegyszerűsítéssel, roppant pontatlanul katalogizálásnak) professzorasszonya, egyetemen tanítója, és – nem túlzás a szó – e terület egy kéz ujjain megszámlálható legfőbb hazai szakembereinek egyike, egyúttal a nemzetközi mezőnyből is kimagasló nagysága. Nos, ezúttal, ebben a könyvben nem saját mérhetetlen tudását önti elébünk. Messze nem adja mindazt, amit e területről tudni lehet, és amit persze tud is. Hanem kulcsot és iránytűt nyom a kezünkbe, mentőövet dob nekünk. Nekünk, vagyis mindazoknak, akiknek bizony el kell igazodnunk katalógusokban, bibliográfiákban, könyvjegyzékekben, lajstromokban stb. Valami végtelen tapintattal teszi mindezt: szól a katalogizálás immáron több ezer éves történetéről, bemutatja a címléírás–katalogizálási szabályokat és szabványokat, ismerteti a könyvészeti adatközlés hazai és nemzetközi gyakorlatát. Mindenről szól, amit „könyves” embernek tudnia kell, nem riad vissza a fogósabb, nehezebb kérdések taglalásától sem, ám csak azt mondja, amit tudni muszáj, még véletlenül sem ad többet, nehogy elriasszon. A mű a könyves szakképzés tankönyve, ám nélkülözhetetlen a könyvek (folyóiratok, egyáltalán az frott, nyomtatott, elektronikus kiadványok) világában eligazodni vágyók vagy kényszerülők minden fajtája számára. Csak a katalogizálással hivatásszerűen foglalkozó könyvtárosoknak (szakmánk egy kicsiny, ám annál intranzigensebb csoportja számára) nem „kötelező” olvasmány, de a legnagyobb élvezettel nyilván ők fogják forgatni. Remekmű ez a kis könyv, messze a legjobb ebben a nemben, ami magyarul valaha is született. (VK)

(Pogányné Rózsa Gabriella: *A bibliográfiai adatközlés szabályai és felhasználása a könyves szakmában*. Bp. 2004. Hatágu Síp Alapítvány.)

ORLIKON KIADÓ

ÚJ KIADVÁNYUNK !

Festőművészeink a korabeli sajtó írásaiban

A napi sajtó megjelenésével egyre nagyobb befolyást gyakorolt az olvasók izlésvilágára, egyúttal a kor művészeire, művészeti irányzataira. Az 1800-as évek vége és az 1900-as évek elejének magyar festőművészei közül 50 neves alkotót mutatunk be ebben a reprodukciókban bővelkedő könyvben, akiket a korabeli sajtóban róluk megjelent elemzések kritikák tükrében ismerhetnek meg. A rövid önéletrajz mellett bőséges irodalomjegyzékkel is segítjük az információszerzést.

Jegyzett Magyar Festőművészek Almanachja - ADATTÁR -

A kiadvány 114 év történelmén át mutatja be a neves magyar festőművészeket 1800 - 1914-ig, születési évük sorrendjében. A kötetben 2582 művészt ismerhetünk meg és érthetjük meg művészi indíttatását a kor jelentős történelmi eseményeinek ismeretében.

Korabeli metszetekkel illusztrált, tabias kötésű 320 oldalas kiadvány.

KIEMELT AJÁNLATUNK KÖNYVTÁRAK SZÁMÁRA

Ha megrendelik mindkét kiadványunkat, akkor az eredeti árak helyett 3,500 Ft/db egységáron juthatnak hozzá a könyvekhez.

Ha több példányt is rendelnek, akkor az 500 Ft szállítási költséget is elengedjük!

Kiadványaink viszonteladók és magánszemélyek részére is megrendelhetők:

Tel.:70/573 - 1148 - www.orlikon.hu

3K
3K 3K 3K
3K 3K
3K